

URBANISME DE MONTANHA

Val d'Aran

Jan Segalàs Sala

Era existència der Institut d'Estudis Aranés – Acadèmia aranesa dera lengua occitana, e aquesta publicacion, son possibles gràcies ara ajuda de:

Generalitat de Catalonha

Departament de Cultura

Departament de Justícia

Gobierno de España

Ministerio de Ciencia e Innovacion

Deputacion de Lhèida

Institut d'Estudis Ilerdencs

Conselh Generau d'Aran

Baqueira Beret S.A.

Ajuntament de Naut Aran

Ajuntament d'Es Bòrdes

Tolo&Associats

Donacions privades

Era seccion aranesa der Institut d'Estudis Aranés – Acadèmia aranesa dera lengua occitana ei formada per Jusèp Loís Sans, Angelina Cases, Ròsa Maria Salgueiro, Miquèu Segalàs, Jèp de Montoya, Elvira Riu, Lourdes España, Bernat Arrous e Tonho Castèt. Formen era seccion estandard Joan Salas Lostau, Patrici Pojada, Jacme Taupiac, Florian Vernet, Felip Carbona, Claudi Balaguer e Franc Bardou.

© Jan Segalàs Sala

© Institut d'Estudis Aranés-Acadèmia aranesa dera lengua occitana

1èra edicion: junh 2022

ISBN: 978-84-09-41887-9

DL: L-477-2022

ENSENHADOR

Presentacion	5
Resum	6
1 Introduccion	7
1.1 Justificacion dera tematica	7
1.2 Objectiu deth trabalh	8
2 Eth territòri	9
2.1 Ordenacion intèrna deth territòri	9
2.2. Localizacion	16
2.3. Morfologia urbana	23
2.4. Classificacion des urbanizacions	27
3. Tipus de creishement	33
3.1. Extèrna	34
3.2. Intèrna	37
3.3. Integrada	42
3.4. Casi especiaus o Autonòms	45

4	Casi d'estudi	47
4.1	Casarih	47
4.2	Es Bòrdes	55
4.3	Casau	65
4.4	Baqueira	71
5	Conclusion	78
5.1	Ipotèsi de creishment	81
6	Imatges in situ des casi estudiadi.	85
7	Bibliografia	94
8	Documentacion grafica	95

Presentacion

Era ordenacion deth paisatge ei un des elements fundamentaus ena defensa dera identitat.

Eth mantieniment deth color e dera forma ei imprescindibile entà articular un paisatge doç, amable e agradiu. Eth descontròtle des proporcions mos a portat en ocasions a establir un paisatge fracturat, pòc armoniós. Ena Val d'Aran aguesta preocupacion a tampanat massa soent damb es interèssi particulars e a produït imatges pòc beneficioses entath paisatge aranés.

Aguest excellent trabalh de Jan Segalàs mos pòrte a reflexionar sus es lòcs de bastiment en tot auer coma principi un paisatge ordenat damb eth sistèma tradicionau deth creishement des pòbles aranesi. Aguesta ei ua des foncions d'aguesta colleccion, "Istòria, patrimòni e identitat", aportar elements de reflexion que mos permeten elaborar teories, que dempús calerà practicar, sus eth patrimòni e era identitat aranesa. En aguest trabalh i trobaram ua analisi detallhada, e critica, de coma an creishut quauqui pòbles aranesi, de coma s'an fracturat quauques imatges de postau qu'auie eth país, de coma s'an mau conservat espacis idillics... e finalament er autor presente propòstes d'ordenacion. Tot açò vò contribuir a un debat qu'ei de besonh entà mantier un des elements identitaris dera Val d'Aran, qu'a patit ua fòrta transformacion enes darrèrs ans.

Jusèp Loís Sans Socasau

Institut d'Estudis Aranesi- Acadèmia Aranesa dera lengua occitana

Resum

Eth trabalh tracte der estudi “in situ” der urbanisme de montanha dera Val d’Aran.

En eth, se tracte d’analisar e enténer com era istòria hè qu’es pòbles sense un planejament preestablit, se formen e se placen, per besonh, enes lòcs qu’actuaument aucupen.

Aguesta analisi arribe enquiath dia d’aué. Tanben analisam com aguesta experiéncia s’a anat modificant damb es naues bastisses e com afècte ath conjunt, tant dera val com des pòbles en particular.

S’estúdie tant era morfologia com era localizacion des pòbles dera Val, e especificament, quate casi de pòbles des quaus s’extrèn es principaus estratègies d’assentament, tant des naues edificacions com des nuclèus antics.

Finaument, treiguem ua conclusion acompanhada d’ua ipotèsi de creishement basada en aquestes estratègies, e en tot poder-se extrapolar as pòbles dera Val.

*“Era istòria dera arquitectura tostemp
a estat istòria dera arquitectura urbana”.*
Augusto Ortiz de Zevallos

1 Introduccion

1.1 Justificacion dera tematica.

Eth creishement urban, accelerat e sobtat, ei un problèma entàs zònes ruraus que lo patissen. Especiaument en aqueres zònes a on s'acuelh un creishement induït entàs usatges estacionaus, qu'acaben convertint-les en espacis entà residència segondària e, per tant, perifèria de d'auti lòcs aluenhadi.

Eth creishement descontrolat e sense limit a estat un problèma enes zònes mès sensibles as cambis pr'amor que non son pensades entà patir un creishement espontanèu. Agustes zònes s'acaben convertint en espacis segondàris generadi pera centralizacion.

Es abitants dera Val d'Aran viuem aguesta situacion diàriament. A on abans i auie un prat que se trabalhaue e formaue part d'ua logica ancestrau de creishement e d'ua istòria que seguie viua, se bastissen 7 cases en un an e miei, e desabitades es següents 5 o 6 ans. Non apòrten arren. Dèishe de formar part deth paisatge urban entà passar a èster ua interferència qu'apareish de forma rapida e descontrolada.

Era forma arquitectonica sage d'emular era des bastisses pairaus, mès inevitablament se quede en ua interpretacion pintoresquista que, evitablament, non a ne pòt auer ua relacion damb era cultura.

1.2 Objectiu deth trabalh

Mos centram ena analisi e estudi dera Val d'Aran a compdar deth moment dera creishuda abitacionau e de densitat.

Aguest punt coïncidís en dus factors: era dubertura deth Tunèu de Vielha en 1948, que permetie era entrada ena Val tanben en iuèrn e qu'arribèc quinze ans mès tard. Eth dusau factor, eth dera inauguracion dera estacion d'esquí de Baqueira en 1964, e mès tà deuant era dera Tuca en 1971.

Aguesti dus elements genèren ua naua via economica qu'enquiad aquera epòca non existie, pr'amor qu'era subsistència ena Val depenie deth sector primari, ja sigue de forma forestau o agricòla.

En definitiva, era intencion ei construïr ua critica argumentada sus com s'efectuen es causes en contèxte aranés en çò que tanh ara edificacion sorgida dera explosivitat e volatila aparicion deth torisme. Aportam naues formes de compréner er estil d'urbanizacion enes zònes ruraus, en tot hèr ipotèsi de com aurie d'èster era naua ordenacion.

2 Eth territòri

2.1 Ordenacion intèrna deth territòri.

Era Val d'Aran ei un territòri dera vessant atlantica deth Pirenèu, estructurat ath torn d'ua val centrau, a on desaiqüen es autes vals mès estretes, entre es sies cents mètres e es dus mil ueit cents mètres de nautada. Eth Garona constituís era columna vertebrau deth territòri e ei er unic arriu de Catalonha que desaiqüe en Atlantic. Aguest hèt constituís ua excepcion fòrça notabla ena termièra entre Espanha e França, que seguís era separacion d'aigües (eth Segre, que nèish ena Cerdanha francesa e ei dera vessant Mediterranèa ei era auta excepcion). Er arriu Garona nèish enes Uelhs deth Garona, en Plan de Beret, encanhonat e damb un orizon accidentat e abrupte, mès ena sua baishada enquiara termièra damb França, en Pònt de Rei, eth paisatge que trauèsse ei d'ua grana omogeneïtat, damb es pòbles e camps de coitiu dera Val ath sòn torn. Aigües enjós, trauèsse ua ampla e vasta region en Occitània, Aquitània, damb granes ciutats com Tolosa o Agen, enquia adaiguar es vinhes der estuari en Bordèu.

Defenut d'inclusions pes montanhes e eth gèu e apartat des rotes fundamentaus de conquista e comèrç, eth caractèr deth país aranés a estat istoricament singular e damb ua notòria coesion

intèrna, degut ara sua geografia e istòria, eth sòn sistèma d'assentament e eth caractèr comunitari deth sòn regim administratiu

Aguestes particularitats se meten de manifèst per comparason damb es zònes vesies. Eth clima, per exemple, ei fòrça diferenciat deth d'Aragon e eth deth Palhars, e per açò, es condicions d'umiditat e temperatura compòrten ua vegetacion especifica.

Es prumèri assentaments en aguesta val sigueren entre eth 9200 e 8000 a.C, quan se produsís er "escauhament Olocen", damb ua progressiva pujada de temperatura enquia qu'entre eth 7000 e 4000 a.C a lòc ua fasa mès cauda e umida, seguida per ua auta epòca cauda e seca (edat de bronze). Apareish tanben naua vegetacion en ua prumèra instància mediterrànèa, mès que va cambiant a atlantica en periòde mès calorós, que se recuelh entre eth 6000 e eth 2500 a.C. En 1600 a.C se produsís ua fasa d'aridizacion.

Era agricultura e ramaderia, enquiad aquera epòca se practicauen en nautades superiores a 2000 m, en Plan deth Horcalh e en Plan de Beret, a on s'an trobat vestigis. Des d'un prumèr moment es assentaments tostemp s'an hèt enes planèrs (Horcalh, Beret, Bacivèr...) que son arrics en vegetacion entà animaues e propicis entara agricultura.

Escauhament der Olocen: Dusau epòca deth quaternari, hè 10.000 ans, comence eth retrocès des glacièrs. (plitocen). Eth nòm ven des paraules grègues holos ('complèt') i ceno ('nau').

A arraitz dera oscillacion climatica que se da entre es ans 800 e 700 a.C, eth clima se heirede e impedís era contunhitat dera vida en nauta montanha. Es assentaments se desplacen entà còtes mès baishes juntament damb eth bestiar, enquiath hons dera val, pr'amor qu'era falta de peisheus obligue ara transumància ena epòca arida.

Deth conjunt d'activitats, eth cicle economic basic totemp a estat eth deth sector primari. Aran ère autosufisenta en recorsi deth sector primari. Es sues montanhes, lacs, prats, bòsqui e coitius son supòrt d'activitats minères, de caça, de pesca, cria de bestiar, produccion de husta e vegetaus, qu'an constituït enquia hè ben pòc eth mejan de subsistència d'aguest territòri deth Pirinèu, a on era evolucion tecnologica a tardat en arribar.

En paraules d'Augusto Ortiz de Zeballos, damb aguesti mejans de subsistència *“esta comarca ha sostenido un milenio de historia propia”*. Aquesta autosufisència a permetut era permanéncia dera poblacion d'Aran e generat un recorrut intèrn de transumància sense auer de besonh eth nomadisme o desplaçament entà d'autes regions, causa qu'a enfortit era coeréncia culturau de localitat entre Baish Aran, Miei Aran e Naut Aran. Es assentaments se situen ath torn deth Garona, damb preferéncia enes vals tributàries, en tot profiter era major fertilitat e milhor clima des camps baishi.

Es pòbles se repartissen peth territòri aranés damb omogeneïtat. Era cauçada que resseguís er arriu centrau des dera epòca romana, se ramifique entàs assentaments poblacionaus qu'originàriament deuien èster en nautada per rasons de defensa. Per aquest motiu, un des prumèri pòbles en assentar-se siguec Vilamòs, pr'amor qu'era sua ubicacion nauta li aufrie proteccion visuau e geografica. Damb 6 mesi d'iuèrn e 6 d'ostiu, hè qu'era vida sigue mès dura e que non sigue un territòri massa arric economicament e damb pòc d'interès entàs invasors. Per un aute costat, geograficament òc qu'auie fòrça importància, pr'amor que tèrmie damb 3 territòris diferents: Aragon, França e Catalonha, açò proporcionaue ua importància politica qu'existís enquiath dia d'aué.

Des vals colindantes dera Ribagòrça e Palhars migraue eth bestiar per sasons. Fòrça dera tèrra fertila e coitiuabla se logaue entà dedicar-la ara alimentacion des animaus. Era umiditat dera tèrra, 4 milions d'arbes e milèrs de oelhes permetien un naut nivèu de sufisècia rurau.

Fig. 1. Seccion longitudinala dera Val d'Aran.

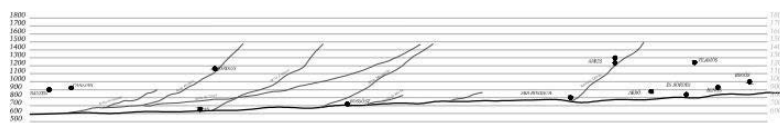
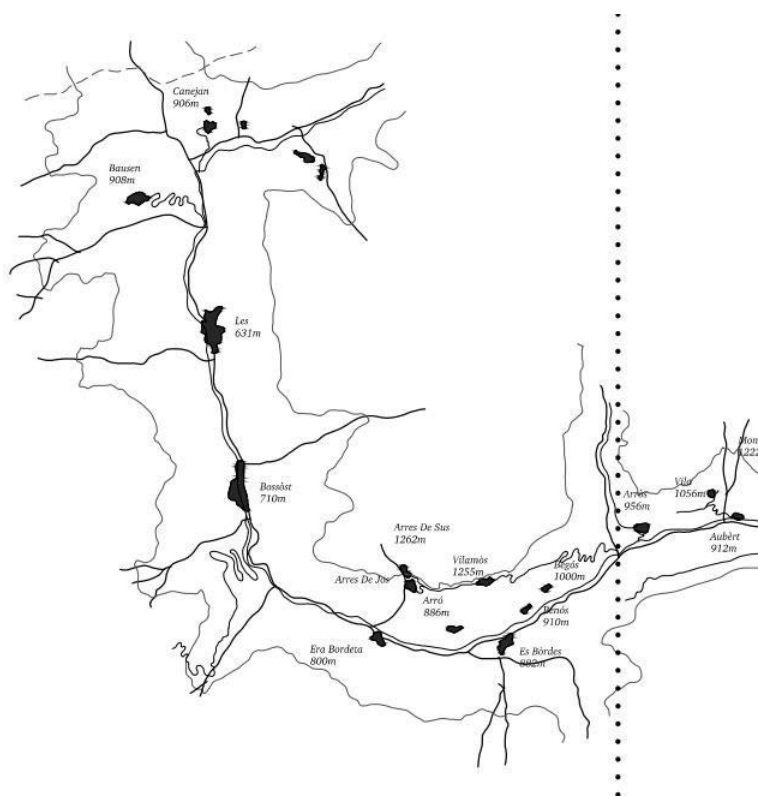

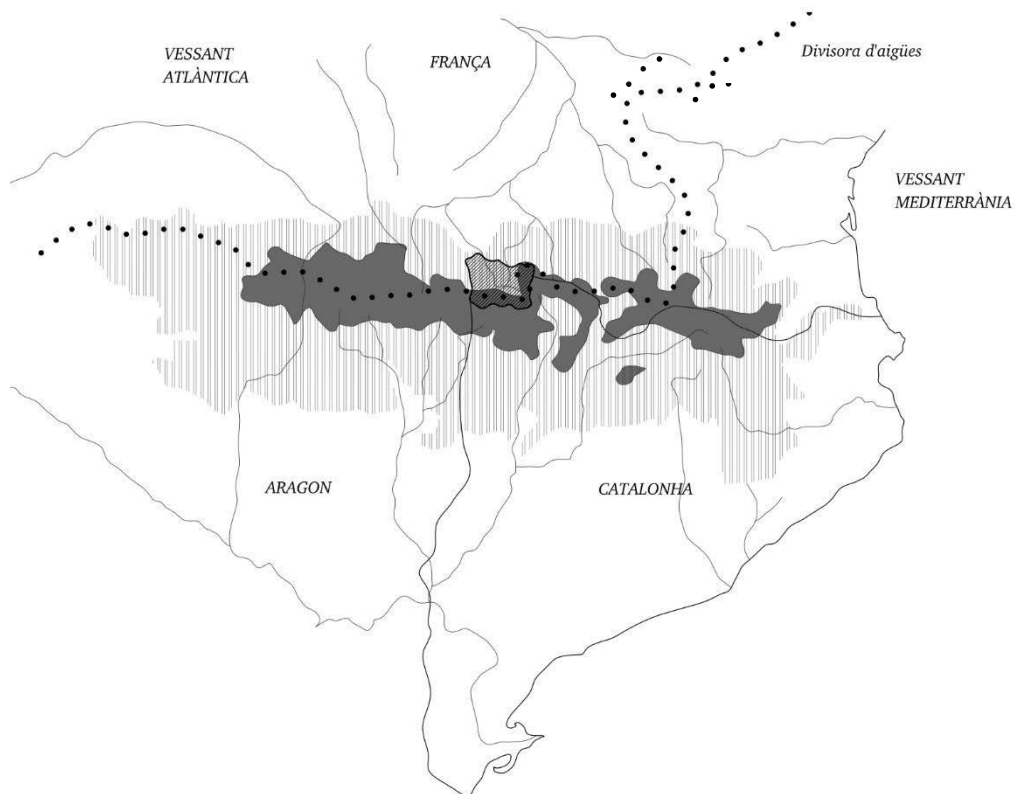
Fig. 2. Naut, Miei e Baish Aran.

BAISH ARAN

Hònt: Val d'Aran. Contenido de un paisaje. Diboish der autor.

Fig. 3. Rediboish deth document «Aran en los Pirineos».

Hònt: Val d'Aran. Contenido de un paisaje.

2.2 Localizacion.

Eth creishement des nuclèus urbans a sorgit dera logica foncionau e istorica, ei a díder, sense un planejament preestablit que definís era forma. Era magnitud des carrèrs, des cases e bòrdes, ven dada pera foncion, es besonhs e possibilitats de cada moment per normes de bon vesiatge.

Era experiéncia apòrte un saber actiu e practic, qu'explique era evolucion dera arquitecra d'aguest mon rurau. Era nocion d'estil ei un concèpte separat dera construccion dera arquitecra vernacula que, en cambi, aufrís ua resposta coerenta damb solucions especificas ath long deth temps. Non an estat confeccionadi coma elements de contemplacion visuau, senon coma mejans entar exercici de cèrtes activitats.

“Mal haríamos si tratásemos de observarlas como objetos únicos y perpetuos(...)son lo contrario, resultados espontáneos o casi de leyes esencialmente móviles y flexibles, de intenciones adaptables y relaciones mutuas” Augusto Ortiz de Zevallos

Es factors de localizacion son eth producte d'un long procès d'evolucio e de depuracio entre totes es diuèrses alternatives possibles de composicio urbana que permet eth sistèma productiu forestau e agropecuari. Es nuclèus se situen ena interseccio mès propícia de camins procedenti des bòsqui e còtes

mès nautes. En un prumèr moment coma refugi o assentament temporau entà hèr arraïtz posteriorament. Es besonhs de cada sector dera Val establien es caracteristiques des nauj conjunts urbans, se ben, mentre non apareisherèn factors extèrns, es pòbles se mantengueren semblanti, responent a un sistèma economic e ua morfologia analòga que definiren eth caractèr distintivament aranés.

Es limits entre es tres divisions (Naut Aran, Miei Aran e Baish Aran) qu'anticament ère imperceptibla, aué en dia les mènquen es pònts que trauèssen er arriu. Cada ua d'aguestes parts includís dus "Terçons", que daten dera Edat Mieja, quan s'escriuèc eth document mès important dera istòria d'Aran, Era Querimònia, qu'aportauè ara Val ua sèrie de beneficis e libertats d'alavetz enquiath dia d'aué.

Enes zònes de nautada, es vals son mès escarpades, sense practicament cap de planhèth e es cares des montanhes se guarden dirèctament. Per aquerò, eth Naut Aran non ei pas propici entà assentaments per falta d'espaci fisic e era majoria des pòbles se situen enes plans baishi, damb er arriu principau com a referéncia. Mès encara atau, bèth pòble artenh d'establir-se en còtes superiores a 1300 m, en tot neurir-se des camps nauti, com ei eth cas de Bagergue e eth desabitat Montgarri, que servie coma refugi entà Alòs d'Isil, prumèr nuclèu urban dera val dera Noguèra Palharsa quan era connexion entre Aran e Catalonha se hège per aguesta val. Tredòs tanben ei per dessus

dera còta de 1300m pr'amor qu'a diferéncia des auti, s'ubique en ua zòna fòrça arrica, ena interseccion dera val centrau damb era d'Aiguamòg, que li permet, com en cas de Bagergue, de neurir-se des camps nauti.

Garona enjós, Salardú e Arties, qu'actuaument son mès grani, èren semblanti economica e jerarquicament enquia hè pòc. Salardú, en un punt naut ena confluéncia damb er arriu Unhòla, ei visible de diferents vals e camins: Unha, sus Salardú, damb eth campanau coma punt de referéncia (destacar que se pòden veir es campanaus entre Gessa, Salardú, Unha, Bagergue e Tredòs) Gessa e Garòs tanben ena solana, aprofitant es camps des dues vessants dera montanha, an ua mida similara, tant anticament com ara. Finaument, Arties s'ubique en gran plan, tanben en confluéncia damb er arriu Valarties e eth Garona. Permetie ua grana espleita forestau en tot ajudar-se dera val tributària deth Valarties.

Miei Aran comence damb Casarilh, situat ena solana, ath costat der arriu qu'adaigüe es prats cultivables. D'aciu estant, era Val s'amplie en quant ara seccion transversau, mès eth patron d'assentament (proximitat ar arriu e ara carretèra principau) non càmbie enquia arribar en Vielha.

Era distància entre Escunhau e Casarilh ère practicament nulla, dera madeisha manèra qu'era distància entre Vielha e Betren, ja abans deth gran creishement.

Casau e Gausac se situen ena vessant sud dera

montanha de Montcorbison, guardant tà Vielha damb es camps as sòns pès.

Damb era excepcion d'Aubèrt, era rèsta de pòbles deth Miei Aran, Arròs, Mont, Montcorbau, Vila, Vilac e Betlan, son luenh der arriu e dera carretèra principau dera Val. Se situen tanben ena solana mès d'ua forma desparièra as visti enquia ara, pr'amor qu'espleiten camps nauti e es penents a on s'i assentèren per motius de defensa e entà profitar eth solèr, ja qu'en hons dera Val eth solei i tòque pòques ores. Règuen e s'abastissen d'aigua des barrancs e arriuets. Normaument aguesti pòbles an zònes boscoses de profitament forestau.

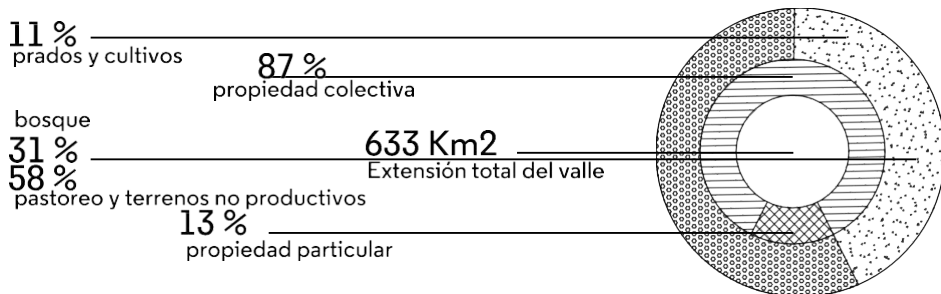
En Baish Aran, Vilamòs ei un des prumèri pòbles en assentar-se, tanben en un petit plan de nautada, com poderie èster Mont. Çò de madeish passe damb Arres de Sus e Arres de Jos, a ua nautada similara ara de Vilamòs, se considèren pòbles constituïdi ena madeisha epòca, pera situacón, collocacion e edat des sues bastisses.

En cas de Benós, Begós e Es Bòrdes, ei especiau, ja qu'era connexion entre aguesti pòbles a estat mès fòrta. En un prumèr moment, perque eth pòble d'Es Bòrdes ère es bòrdes des dus pòbles nomentadi. Es Bòrdes non se formèc coma pòble enquiar an 1827, de manèra qu'anticament Benós ère a on se situaue era Casa dera Vila, qu'administraue es tres pòbles. Arrò tanben a ua connexion tant visuau com de punts en

comun d'exploitacion agrària, ja qu'es camps d'Arró son tant ena val deth Joeu coma ena principau deth Garona.

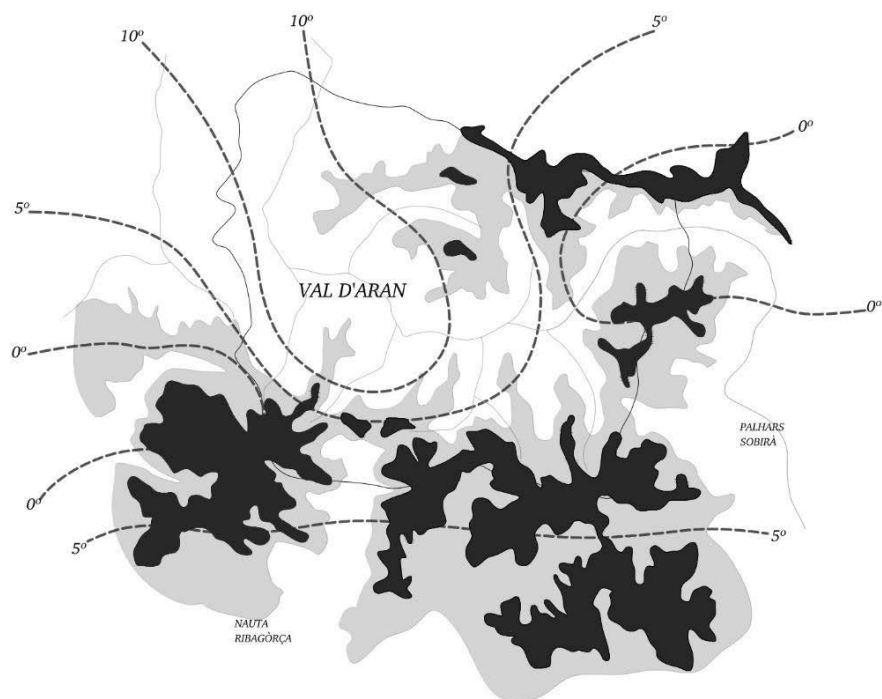
Les e Bossòst se situen, d'ua forma similara a çò que poderie èster Escunhau o Casarilh, apròp der arriu e damb eth camin principau tangent ada eri e parallèl ar arriu. En tot que tant Bausen coma Canejan se situen ena cara sud, damb solei tot eth dia a ua nautada de 900 e 950 respectivament. Aguesti dus pòbles s'abastissen des vals tributàries, era val de Toran, de Canejan e era val de Vacanera en Bausen. Es bens son tant es camps com es bòsqui.

Fig 4. Quadre de profitament deth solèr.

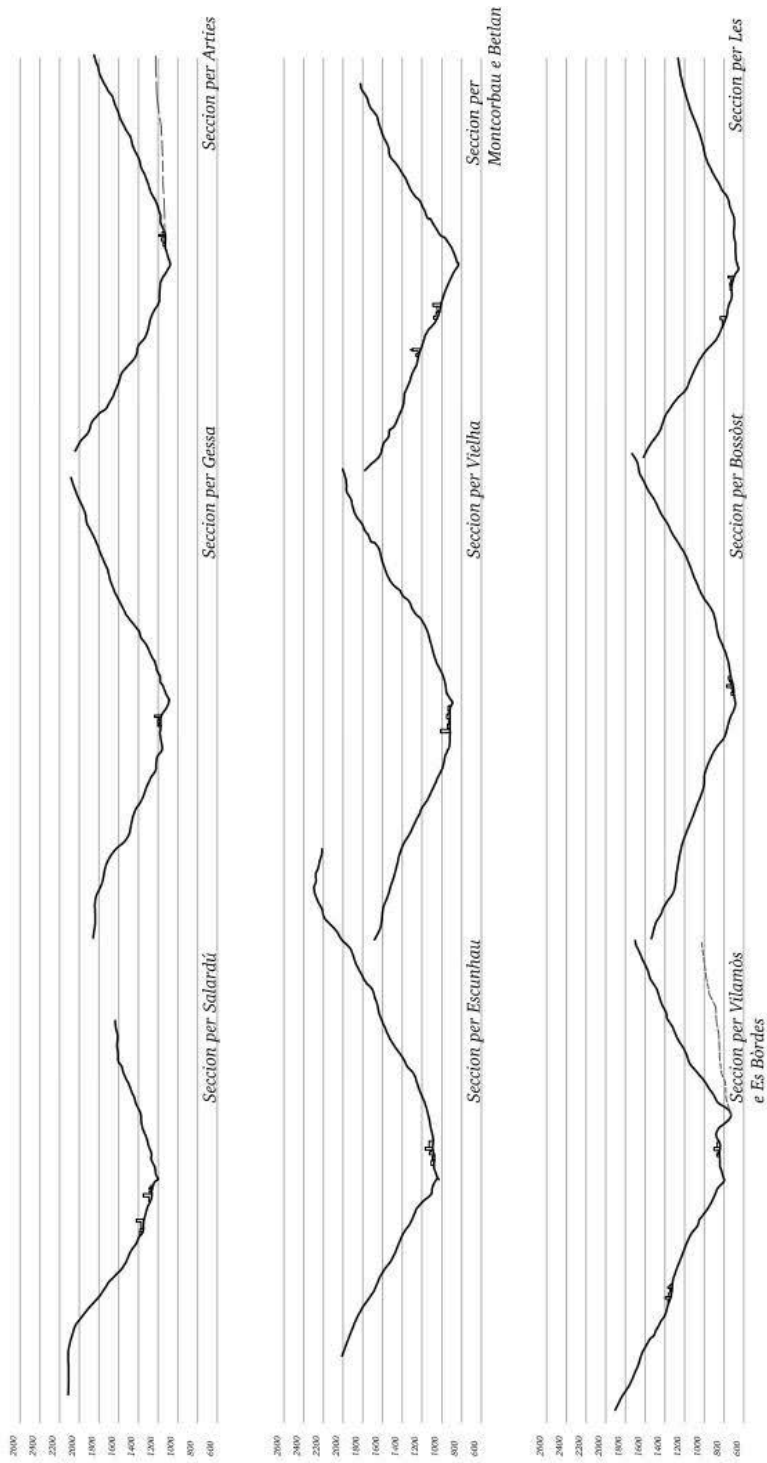
Hònt: Val d'Aran. Contenido de un paisaje.

Fig 5. Morfologia e clima

Hònt: Val d'Aran. Contenido de un paisaje. Diboish der autor.

Fig 6. Seccions transversaus per quauqui pòbles

Hònt: Val d'Aran. Contenido de una paisaje.

2.3 Morfologia urbana.

Hèt aquest recorrut, auem apuntat bères caracteristiques e particularitats des assentaments e era localizacion. Sajaram ara d'observar, damb màger deteniment, era ubicacion, era forma e era magnitud.

Nòtes sus era ubicacion

En conjunt, se reconeish ena Val ua cèrta axialitat ena ubicacion des poblacions. Aciu interactuen motius naturaus e culturaus.

Er arriu manten era còta mès baisha e eth camin Reiau lo seguís de principi a fin, enquia tèrres de França. Mès i a ramificacions, damb nombroses poblacions aluenhades d'eth.

Cau auer en compde que i a poblacions deth Baish Aran que son situades a mès nautada que pòbles deth Naut Aran, tot e qu'er arriu sigue a ua còta molt inferiora (Bordius, Vilamòs, Arres).

En cas de Mont e Montcorbau, en Miei Aran, o de Vilamòs e Arres en Baish Aran, pòbles ja nauti, an d'anar a cercar er arriu en tèrres de ribèra, damb preferéncia pes prats de nautada, en particular quan es arribères son rocoses com en cas de Bagergue. Distància e nautada respècte ar èish èren e son factors negatius per çò que tanh ath potenciau de desenvolupament e amplitud d'escambis d'ua poblacion. Mès cau díder qu'era Val d'Aran ère un organisme d'autoabastiment.

Ei per açò qu'es poblacions mès granes dera Val e es qu'an arrenhut un caracter mès urban an estat es qu'istoricament se decantèren per situar-se en èish central der Val. Eth hèt de mercar er èish coma factor de creishement non trè que i age diuèrsi factors damb era madeisha importància, com era amplitud der assentament madeish.

Entà explicar aguesti concèptes ac haram damb exemples. Es poblacions d'Arties, Vielha, Bossòst e Les, son pòbles damb contacte dirècte damb er arriu, en contrapartida er exemple de Mont, Begós, Benós, Arró, Bagergue... Com ja auem comentat, es entremieges geografiques e d'amplitud son importantes, d'aguesta manèra es pòbles demoren redusits ara minima expression, e era unica forma de créisher ei sumant nauí nuclèus extèrns.

Non podem tanpòc simplificar eth concèpte d'assentament e generalizar o hèt ua descripcion des factors massa generau, cau compréner que cada poblacion ei eth resultat d'ua antinòmia: per un costat auem ath pòble coma unitat productiva, e per un aute, era referéncia qu'a cada pòble damb era rèsta de nuclèus.

«Açò ei, era tension entre autarquia e jerarquia»

Augusto Ortiz de Zavallos.

En tèrmes geografics, er assentament de cada pòble a un sentit foncionau, eth quau se repetís en diferents tipologies d'ubicacion. Les trobam, com auem dit, en arriu e en vessant.

Es pòbles “d'Arriu” pòden èster disgregats en pòbles “de ribèra” e pòbles “de Confluència”. Es de “Vessant” se pòden separar en pòbles “de Còta” e pòbles “de Penent”.

Ara entram en concèpte de forma.

Nòtes sus era forma

Era ubicacion establís era continuïtat entre un tipe o un aute de desvolopament, de forma orizontau o verticau. Se i a amplitud e baishes penents per assentament, era forma deth nuclèu serà mens restringida, açò implique viuendes mès àmplies e eth desvolopament serà orizontaument expansiu.

Peth contrari, s'es penents son pronunciades, apareish un ordenament mès estricte e compacte, damb es dues tipologies de carrèrs coneishudes: orizontau, en tot seguir era corba de nivèu, e eth carrèr en perfil damb eth terren.

Enes pòbles de Vessant, era diferenciacion o importància entre es carrèrs depenerà de quina importància an es tèrmes d'autarquia e jerarquia.

En prumèr cas, es poblacions tendiràn a créisher orizontaument, entà facilitar atau es activitats. Mès s'eth nuclèu depen de dus camins a desparièra nautada, aquest pòble tendirà a pujar pera vessant entà interseccionar damb es camins.

Nòtes sus era magnitud

Era magnitud ei eth resultat des interaccions que se produsissen tant en interior deth pòble, foncionament intèrn, com extèrn damb eth trobament de vies e camins de connexion. Mès es diferéncias de magnitud requerissen ua analisi des interaccions entre eri e non tant de cada pòble, senon d'ua vision mès generau e conjunta. Es pòbles damb màger creishement an estat aqueri que s'an situat sus er arriu o ena confluéncia, depenent der amplitud der airau qu'aucupen. Açò da era mesura des camps e airaus coitiuables, qu'ère eth principau motiu d'assentament.

En tot considerar era ubicacion, forma e magnitud coma indicadors, trobam aciu era organizacion deth sistèma urban, a on aquesti factors formen part d'un conjunt qu'interaccione tant damb era natura com damb es besonhs des persones. Treiguem era conclusion qu'aquestes caracteristiques des assentaments vien dades peth pròpri terren e apòrten limits ara forma e magnitud.

2.4 Classificacion des urbanizacions

Dempús der estudi hèt “in situ” en toti es pòbles, e hèt tanben er estudi planimetric e de situacion e ubicacion des urbanizacions, realizam ua classificacion segontes es punts que consideram importanti entar impacte des pòbles sus eth paisatge.

En prumèr lòc, eth volum des naues edificacions, era superfícia qu’aguestes aucupen en relacion damb eth pòble e era sua nautada. Un aute punt que tenguem en compde ei era connexion damb eth hilat viari deth pòble, s’ei dirècta o non e se produsís un impediment visuau dera naua agropacion.

Per tant, se definissen es factors de classificacion com es següents:

- *Ubicacion* dera naua agropacion
- *Accès*
- Comparason dera *densitat* deth pòble e dera urbanizacion
- *Volumetria*
- *Impacte visuau* damb er entorn

Coma resultat, aguesta classificacion distinguis quate tipus de creishement:

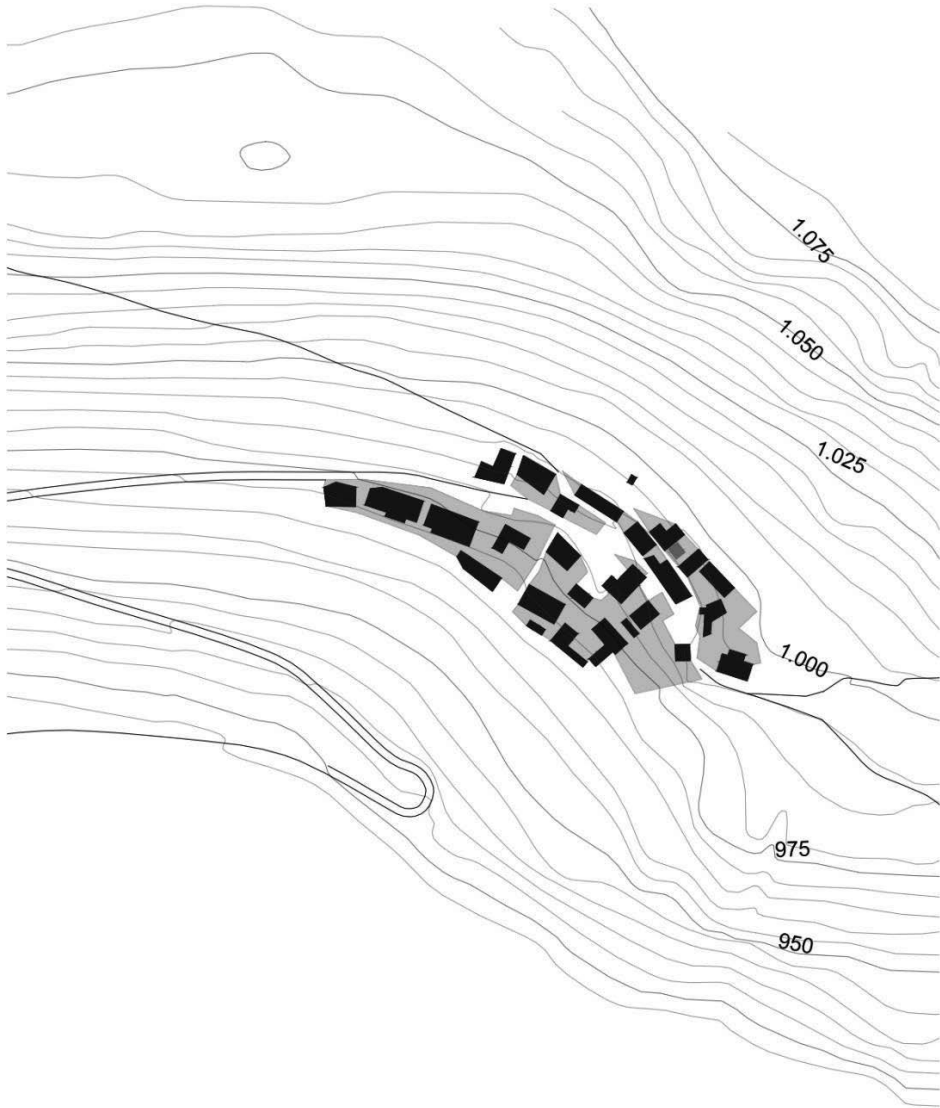
- 4.a Extèrn
- 4.b Intèrn
- 4.c Integrat
- 4.d Casi especiaus o autonòms (sense cap de relacion damb cap de nuclèu)

Laguens d'aguestes categories se tròben toti es pòbles dera Val, en tot hèr distincion pera distribucion politica actuau.

I a ua grana diferéncia d'impacte entre eth Naut Aran e Baish Aran, provocat peth punt toristic mès important com ei Baqueira- Beret- Bonaigua.

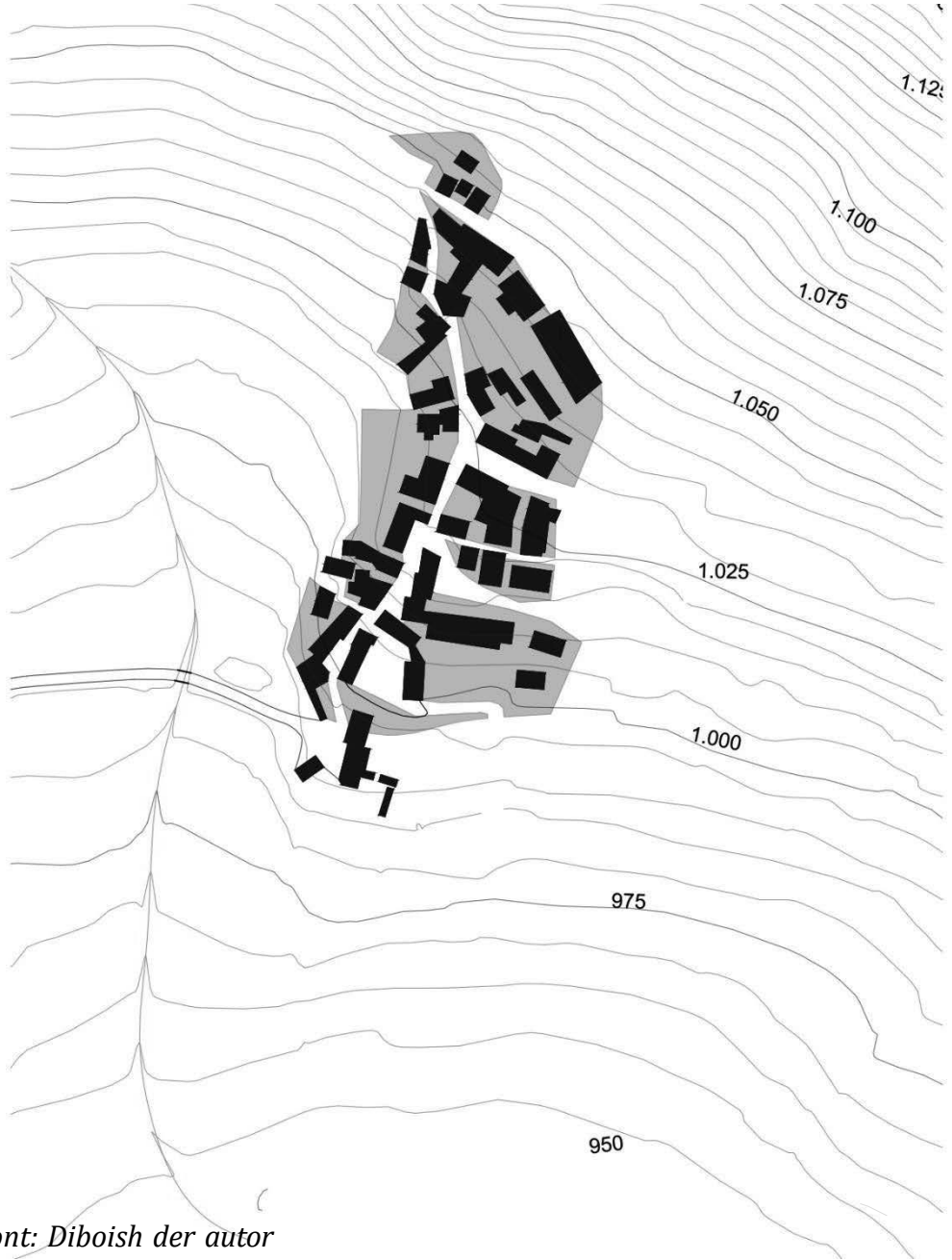
Era classificacion va destinada a sajar de compréner eth foncionament entà poder solucionar es problèms qu'aguestes genèren o solucionen. Es pòbles de superfícia major qu'an patit un gran creishement, com pòt èster Vielha, an totes aguestes urbanizacions adderides ath pòble, des d'extèrnes enquia integrades. En cas d'autonòms, n'apareishen ena val de dus tipus: eth cas de Baqueira e de Santa Gemma. Enes casi d'estudi analizam eth cas de Baqueira, cas especiau que veiram mès endeuant.

Fig 7. Pòbles de Còta, Begós

Hònt: Diboish der autor.

Fig 8. Pòbles de Penent, Gausac

Hònt: Diboish der autor

Fig 9. Pòbles de Ribèra, Bossòst

Hònt: Diboish der autor

Fig 10. Pòbles de Confluència, Arties

Hònt: Diboish der autor

3 Tipes de creishements

3.1 *Extèrna*

Es Urbanizacions Extèrnes hèn referéncia a urbanizacions de creishement dehòra deth nuclèu inicial istoric, damb quate o mès bastisses conjuntes. Un factor important entà distinguir aquest tipe de nuclèus ei era forma d'accedí'i. Se non se situe ena entrada deth pòble, genèr ua separacion, soent voluntària, en tot favorir ua entrada e gessuda dirècta ara carretèra nacionau. Aquest hèt, tot e semblar minim, hè patenta era sensacion de division social respècte as vesins e tanben damb es negòcis locals.

Era connexion segregada favorís qu'er usatge que se hè d'aquesti abitatges sigue en grana part de dormitòri o de sason e se manteguen distants dera rèsta dera agropacion. Podem diferenciar dus tipus d'aquest creishement: un a on era ubicacion deth pòble permet qu'era expansion sigue mès armonica, e er aute que càmbie totaument eth paisatge a on eth creishement sòl èster en ua zòna qu'eth pòble ja auie renonciat a aucupar, pera orografia o per d'alti impediments naturaus deth terren. Atau d'importantes son era superfícia, era concepcion morfologica o eth tipe de bastissa.

Aquest tipe d'urbanizacion ei eth mès freqüent en Naut Aran degut ath naut creishement pera atraccion toristica de Baqueira. Era relacion des exemplars d'aquest tipe segontes era zòna geografica a on s'ubiquen ei era que seguís:

Extèrns

Naut Aran:

- Salardú (Pujo)
- Arties
- Tredòs
- Gessa

Miei Aran:

- Casarilh
- Vielha
- Betren
- Vilac

Baish Aran

- Arres de Jós
- Vilamòs
- Mont
- Les

En tota era Val trobam que i a fòrça pòbles damb aguest tipe de creishement de forma expansiua qu'ocupen mès superfícia qu'es auti tipes. Cau diferenciar, laguens d'aguesta categoria, es poblacions petites, qu'encara damb espaci entà créisher, an ua afectacion mès grana qu'es viles mès granes, com Vielha.

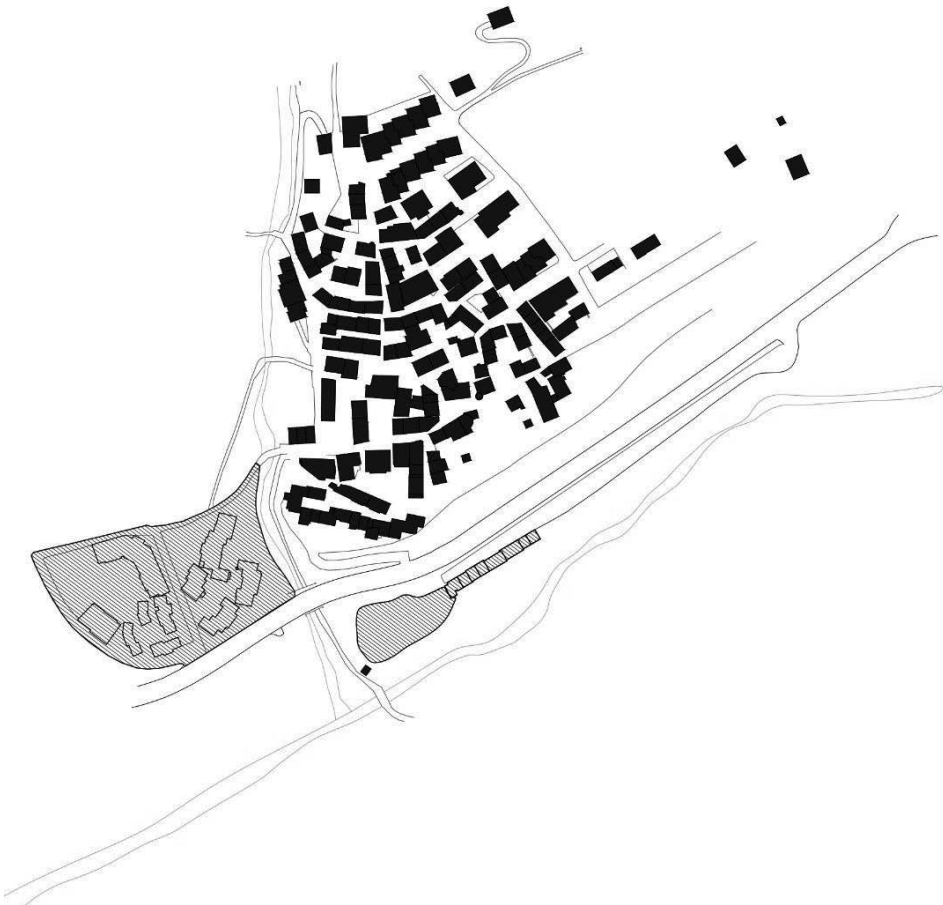
Aguest cas conten urbanizacions des tres categories nomentades anteriorament e, com qu'a creishut d'ua forma massiva, a generat en interior un conjunt de negòcis solids e en expansion, de manèra qu'es naues bastisses se connècten peth fluxe comerciau. Per un aute costat, Betren, qu'ei un cas similar ath de Gessa e Salardú, mès qu'ei mès gran, a diuèrses urbanizacions annèxes que non an contacte dirècte damb eth pòble, senon que son concebudes coma segregades.

Casarilh ei un cas fòrça clar deth tipe de creishement extèrn damb es factors ja comentadi: era forma segregada d'accedir ath conjunt, en tot deishar de costat eth pòble, eth barrament intèrn e tanben era diferéncia de tipologia edificatòria que contraste damb era deth pòble.

I a d'auti exemples com Unha, a on es naues formes contrasten damb era baisha nautada e pòga densitat deth nuclèu. En aguest cas eth creishement se place deuant deth pòble e es antics camps de coitiu que se transformen entà dar pas ath parcatge que demane eth gran fluxe de torisme.

Analizam enes casi d'estudi era situacion especifica de Casarilh.

Fig 11. Urbanizaci3n Extèrna, Gessa.

H3nt: Diboish der autor.

3.2 Intèrna

Es Urbanizacions Intèrnes an ua forma mès organica e integrada damb eth pòble qu'es extèrnes, sense afectar dirèctament eth paisatge. A prumèra vista participen deth conjunt en aqueres poblacions mès granes qu'an evolucionat prèviament e an mès capacitat d'integrar-les en sòn foncionament. Mès enes pòbles petiti, com ei eth cas de Gessa, tot e seguir eth creishement naturau deth pòble, ei a díder mantenguent era agrupacion formau, peth tipe de bastisses se contunhe notant aguesta distincion.

Aguest tipe d'agropacion se tròbe ena màger part des pòbles dera Val. Normaument non contien tanta edificacion com enes casi extèrns, e se place en tot seguir es camins preestablidi. En bères ocasions apòrten naues vies que trinquen era visuau naturau, mès que depenen dera sensibilitat en qu'ei plaçada, e pòt èster positiu tath pòble.

Tostemp i a excepcions, com ei eth cas de Mont, a on podem observar qu'eth creishement a estat clarament excessiu. Era proporcion dera naua agregacion supère en numèro de viuendes as deth pòble originau. Aguesta urbanizacion ei extèrna, peth hèt qu'era connexion entre era naua edificacion e era deth pòble ei minima. S'i pòt accedir sense auer de passar peth nuclèu ath quau pertanh.

Fig 12. Imatge de Mont, 1956.

Hònt: ICGC Vissir.

Fig 13. Imatge de Mont, actual.

Hònt: Google Earth.

Era visuaü qu'ei totaument afectada, de quinsevolh punt a on se veigue eth pòble, s'acabe semblant a ua prumèra linha de plaja, a on i a ua construccion en sèria d'ua còpia d'ua còpia de "casa aranesa", ja que se siguesse ua còpia s'integrarie laguens deth contèxte.

Un cas tant massiu visuaument com ei eth de Mont lo podem trobar en Bossòst, a on ena vessant orientau observam ua bastissa damb forma de mieja lua, en planta, a ua nautada desproporcionada, enquiath punt que s'a agut d'adaptar er accès en penent damb calefactors inferiors entar iuèrn. Aguest cas tanben conten bastisses pintoresques de casa aranesa, e era sua ubicacion similara ara de Mont.

Intèrnes

Naut Aran:

- Salardú (Pujo)
- Arties
- Tredòs
- Gessa

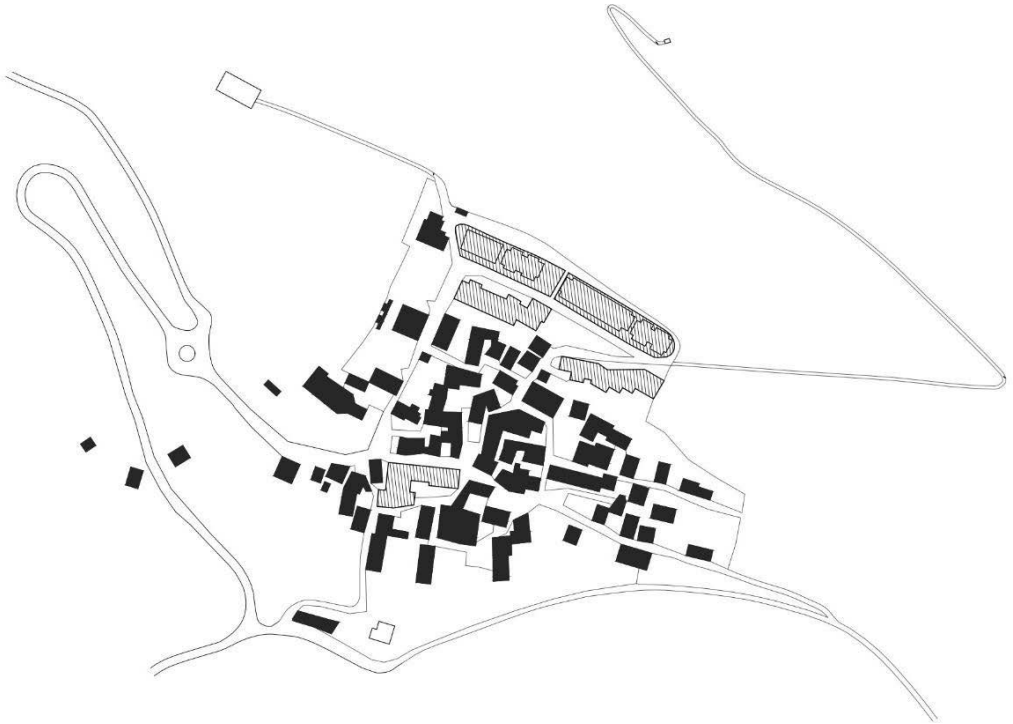
Miei Aran:

- Casarilh
- Vielha
- Betren
- Vilac

Baish Aran

- Arres De Jos
- Vilamòs
- Mont
- Les

Fig 14. Urbanizaci3n Intèrna, Vilac

Dib6ish der autor.

3.3 Integrada

Definim coma Urbanizacions Integrades, aqueres a on era naua edificacion s'a hèt laguens der espaci reau d'ocupacion deth pòble. Non a ua afectacion exagerada com es tipologies nomentades, pr'amor qu'eth punt d'entrada ath nuclèu, e en aguest cas as cases de naua planta, se hè dirèctament des deth pòble.

Sòlen aucupar es parcèles a on abans i auie ua auta bastissa, ja sigue un palhèr o ua casa. Per tant, era estructura viària se manten abituau; non i a ua division de fluxe.

Aguestes naues urbanizacions ei çò que coneishem com a cases unifamilhars, ei a díder, cases a on era ocupacion dera viuenda ei immediata e eth creishement ei mès organic e sostenible. A estat era forma d'urbanizacion naturau pendent era istòria, quan encara non existie eth concèpte d'especulacion immobiliària. Ei era unica construccion a on podem assegurar qu'era utilizacion ei justificada.

Se pòden generar problèmes en moment qu'era bastissa se place en ua via que non siguec pensada entà abarcar un garatge en planta baisha. Aguest hèt non passe en d'autes urbanizacions, pr'amor qu'es vies an ua proporcion pensada e planejada entad açò.

Integrades

Naut Aran:

- Salardú (Pujo)
- Arties
- Tredòs
- Gessa

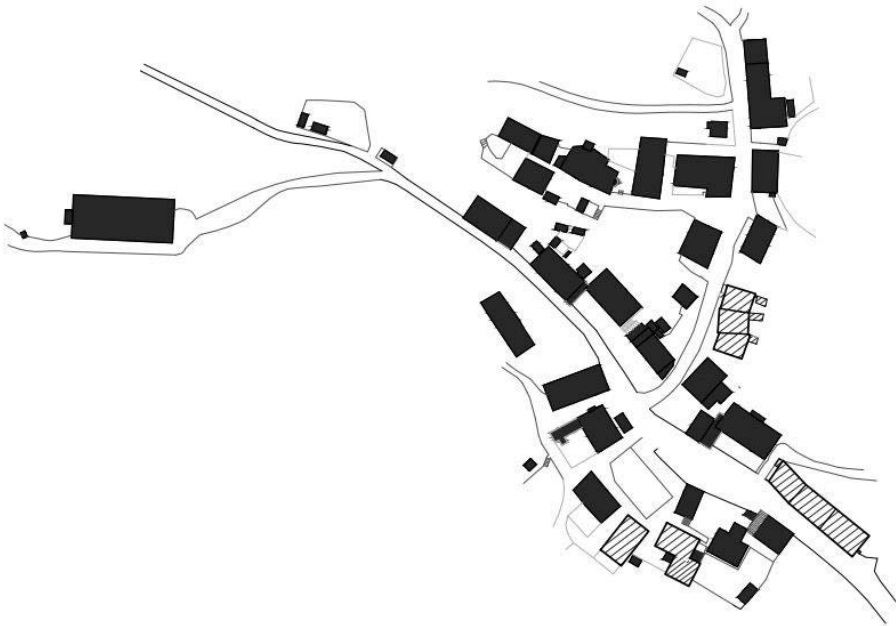
Miei Aran:

- Casarilh
- Vielha
- Betren
- Vilac

Baish Aran

- Arres De Jos
- Vilamòs
- Mont
- Les

Fig 15. Urbanizacion Integrada, Arres De Sus.

Dibòish der autor

3.4 *Casi especiaus o Autonòms*

Aguest tipe d'urbanizacion ei eth mès predominant en Naut Aran pr'amor deth naut creishement pera atraccion toristica de Baqueira. Diferenciam aguesta tipologia des autes pr'amor que, laguens deth contèxte, era Val a ues condicions desparières, tant de creishement com d'usatge. Se placen sense auer ua referéncia prèvia de nuclèu d'abitatges originau.

Er usatge en 100% des casi ei temporau, d'abitatge estacionau, com poderie èster Santa Gemma, urbanizacion que pertanh a Vilac, mès que se situe e viu ena zòna de Vielha.

Autonòms

Naut Aran

- Baqueira

Miei Aran

- Santa Gemma

Fig 16. Urbanizaci3n Aut3n3m3, Baqueira.

Dib3ish der autor.

4 Casi d'estudi

4.1 Casarilh.

- Extèrna

Casarilh, damb ua superficia de 9741m² en an 1956, a creishut damb eth temps d'ua forma establa enquiàs ans 70-75, enes quaus i a un boom dera construccion a arraïtz deth bon foncionament de Baqueira. Aguest boom produsís en aguestes dates, e enquiath dia d'aue, que i age un besonh entà construir, e per conseqüència, de véner tèrres e d'aprofitar naues oportunitats de gèsser dera vida de pagés.

En aguest prumèr cas, vedem era diferéncia que i a agut durant es ans. Com ja auem vist, Casarilh serie un exemple d'un pòble d'arriu, de ribèra, que se place ath costat der arriu entà trabalhar es tèrres collindantes. En aguesta tipologia es tèrres sòlen èster mès extenses, e tostemp seguint era ribèra der arriu.

Eth nuclèu se tròbe en un prumèr moment entre era carretèra principau e er arriu damb es beneficis ja visti de proximitat e riquesa des tèrres, tanben afavorint era connexion dirècta damb Escunhau e Garòs. Iniciaument, era carretèra ère tangent ath pòble, mès a mesura que creishie anaue absorbint era via, enquiath moment en qué se decidís de cambiar aguesta via, evitant qu'era carretèra nacionau trauessèsse eth pòble dividint-lo.

Mès aguest hèt contunhe passant pr'amor que non a deishat de créisher e a tornat a superar aguest limit. Considerant era tipologia de pòble e era forma de creishement qu'a agut pendent es ans, vedem qu'aguest hèt ei degut a un creishement naturau, a on es viuendes seguissen ua direccionalitat sus un camin preexistent damb un sentit foncionau.

Per un aute costat, era part damb mès interès ei eth creishement dera zòna Èst deth pòble, d'ua superfícia de 22.543m². En comparança damb er originau, de 9741m², ei eth doble. Ei era urbanizacion qu'estudiaram mès entà deuant.

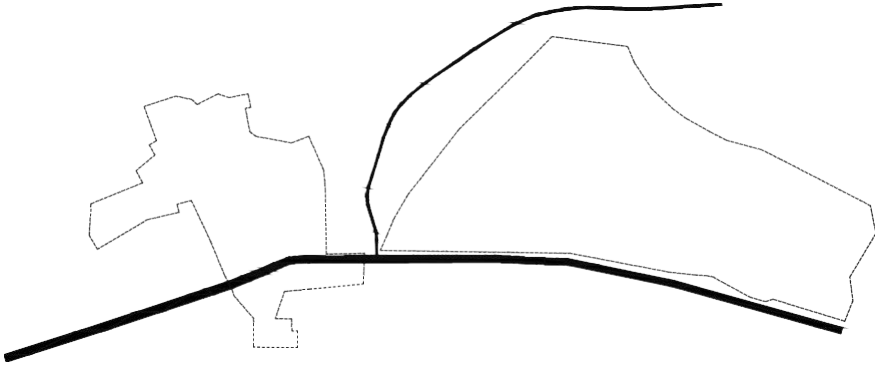
Accès

Ua prumèra problematica qu'auem vist ei er accés. En aguest cas era division ei clara, era entrada dera urbanizacion ei clarament separada der èish deth pòble, e se barre en era madeisha.

Volumetria

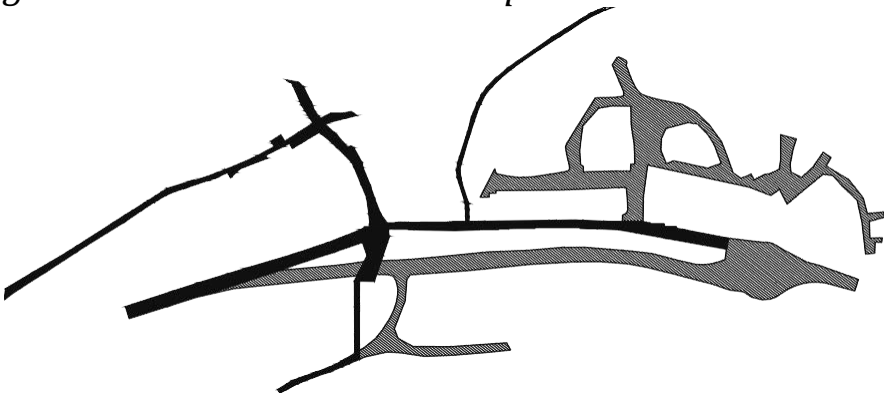
I a fòrça diferéncia ena percepcion que s'a deth pòble damb respècte ath creishement. Era diferéncia tanben clara de tipologia constructiva non ajude ara coesion visuau, se ve era disgregacion, tant pera bastissa com pera situacion dera madeisha.

Fig 17. Diferenciacion entre eth pòble e eth nau creishement.

Diboish der autor.

Fig 18. Nau èish viari en contraposicion ar antic.

Diboish der autor.

Impacte Visuau

En aquest cas, er impacte visuau des d'un prumèr punt com poderie èster era carretèra, ei minim, ja qu'es naues bastisses son caperades pera naua vegetacion situada ath cant dera carretèra, se pòt interpretar damb intencion d'amagar aquest nau conjunt.

Damb quin critèri s'an hèt aquestes bastisses entà que s'agen d'amagar?

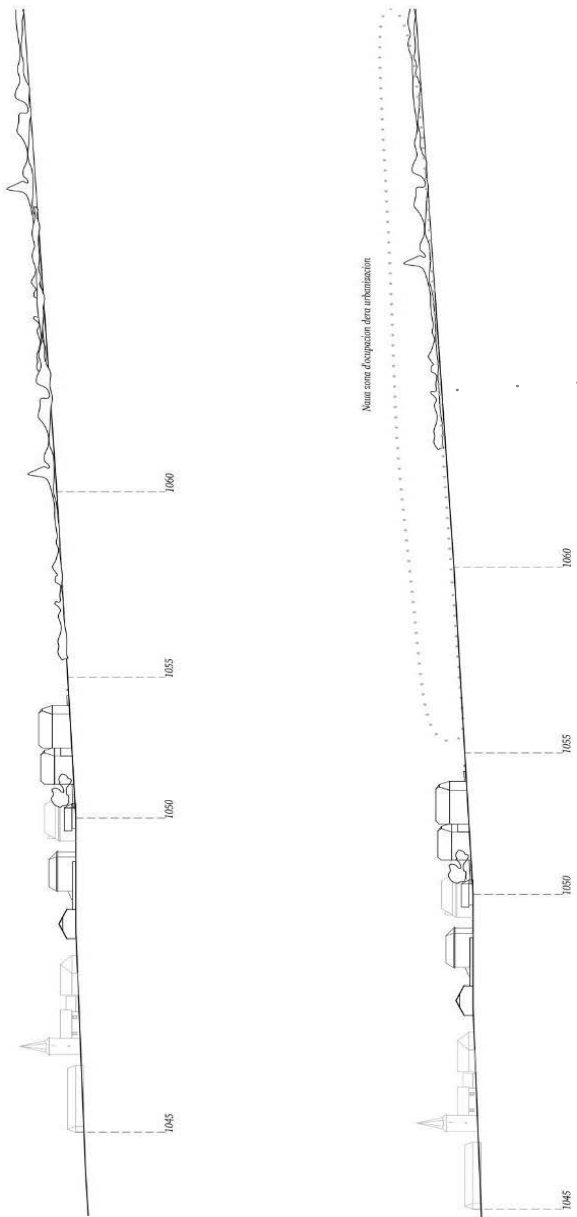
Ei a díder, non aurie d'èster de besonh d'amagar es naues bastisses, eth nau creishment, se non auesse estat concebut damb ua concepcion simpla de çò qu'ei ocupar ua zòna damb caracteristiques especiaus. Aquest impacte visuau s'agrèuge quan era visuau se pren dera montanha estant. En aquest punt se ve aquesta desproporcion de tamanh entre eth pòble originau e era naua ocupacion.

Ei notable qu'era trama non seguís eth madeish sentit direccionau, ne utilize, com auem dit, es vies originaus d'assentament entà contunhar damb manèra organica de creishment.

Densitat

Tot e auer ua superfícia mès grana, era densitat tanben ei mès grana, ja qu'era tipologia de viuenda ei diferenta as originaus. Ua casa actuau includís «minimom» tres viuendes en forma de pis. D'aquesta forma per cada blòc de viuendes i a un numerò mès gran de persones. Aquest hèt afècte ath pòble d'ua manèra significativa, ja que passe a doblar era poblacion originau en pògui ans.

Auçat de Casarilh. 1956 e actual

Urbanisme de Montanha

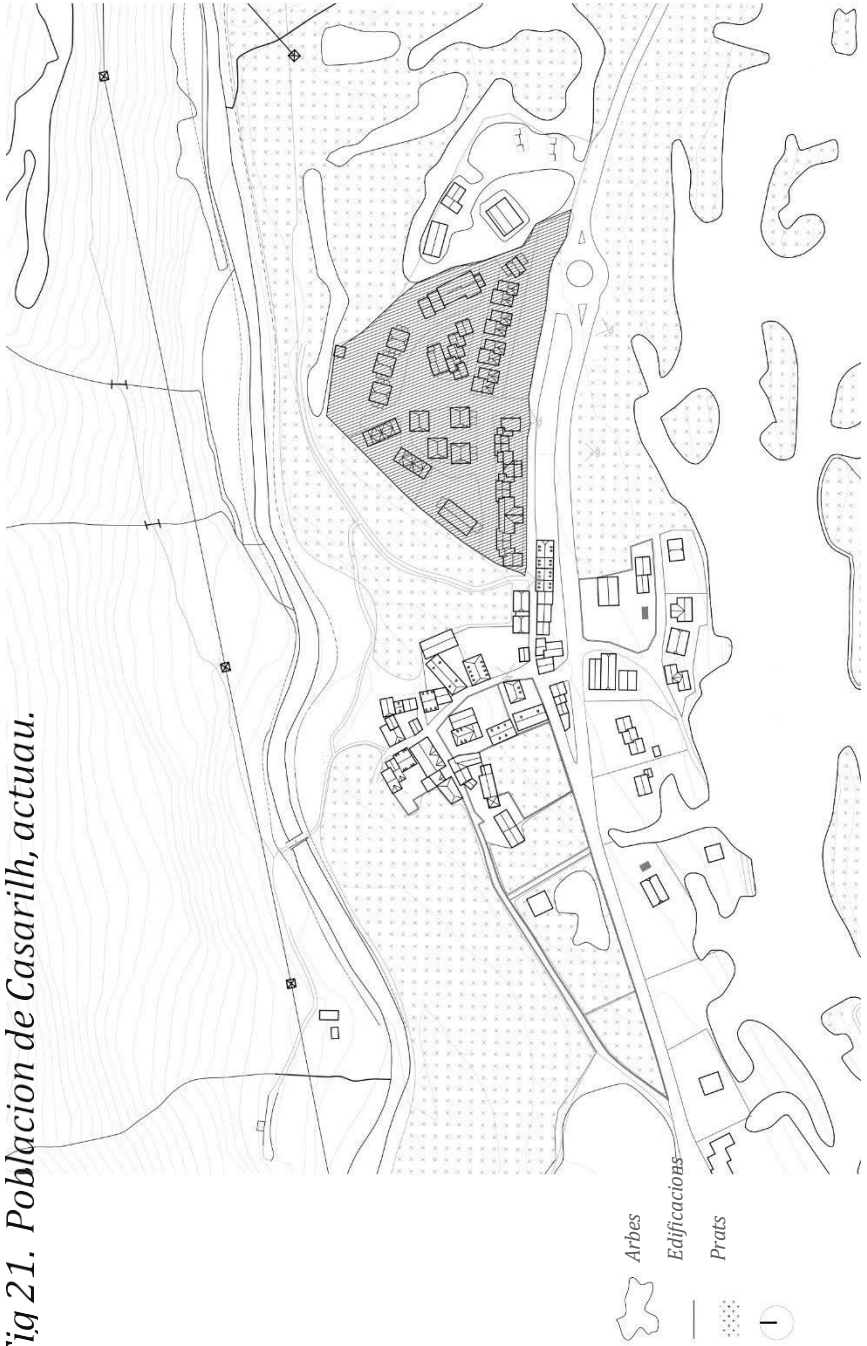

Fig 20. Poblacion de Casarilh, 1956

- Arbes
- Edificacions Prats

Diboih der autor.

Fig 21. Poblacion de Casarilh, actuau.

4.2 Es Bòrdes -Intèrna

Damb ua nautada d'uns 890 m, ei un cas especiau, tant pera localizacion com pera istòria deth pòble. Actuaument a ua superfícia de 22.026 m², a creishut enquiàs 44.995m² actuaus.

Eth hèt ei qu'Es Bòrdes, com ja auem comentat, ei eth pòble mès modèrn d'aguesta Val, ei eth prumèr pòble manufacturèr, bastit damb es pèires deth castèth, acabat cap ath 1827.

Poderíem considerar-lo coma pòble de ribèra, e laguens d'aguesta categoria, de confluència.

Tot e èster de confluència, non ei pas eth madeish cas qu'Arties o Vielha, senon que se lhèue sus es dus arrius, eth Garona e eth Jòeu, e s'assente ena penha que separe es dues vals, causa que permet de trabalhar es zònes de terren sense aucupar-les damb bastisses. Era màger part des fondamentacions son hètes sus eth malh. Es camps s'estien ena grana majoria pera val deth Jòeu, arrica en biodiversitat per efècte dera aigua, inclús aué en dia. Tanben profite es camps de ribèra dera Garona enquiara confluència des arrius, nomentada Tremesaigües. Aguestes tèrres se compartien damb es dus pòbles deth municipi, e es d'Arró, que contunhen a compdar deth Pònt d'Arró.

Eth creishement d'Es Bòrdes a estat superior a causa dera extension deth terren, de major dimension qu'es auti pòbles nomentadi. Aguest hèt provòque qu'Es Bòrdes pogue contier mès d'un tipe d'urba-

nizaci3n, tant intèrna com integrada, o extèrna.

Eth creishment s'a hèt enquiath dia d'aué d'ua forma organica, com es prumères bastisses de Casarilh, en tot seguir es vies preexistantes de connexion e respectant era unitat deth pòble.

Era relacion entre es urbanizacions e eth pòble se hèn ena màger part des casi d'ua forma armonica damb era unitat inicial.

Era limitacion geografica que compòrte èster entorat de montanhetes (Pujavaquèr, Arròca de Sèrra e Castèth-Leon) hèn qu'eth creishment seguisque eth planèr, e se place d'ua forma logica damb eth terren, per obligacion orografica.

Accès

Er accès se hèn des deth pòble, damb dues possibles entrades, ua traussant-lo e era auta opcion ei entorant-lo.

Aguestes vies d'accès sorgissen de vies preexistantes, camins qu'an anat evolucionat pendent es ans damb un sentit foncionau.

n^o1

Er accès ei ua part importanta entara diferenciacion des urbanizacions. En aquest cas se respècten es vies, tanben trinque era linhalitat e s'artenh de daurir ua naua via e ua visuau que simule, sense deishar d'èster foncionau, un carrèr de pòble.

n^o2

Vedem com er accès ei dirècte des de practicament er exterior deth pòble, damb dobte de se considerar-la extèrna, pr'amor qu'era connexion qu'a damb era rèsta deth pòble ei nulla. Era màger part d'aguestes viuendes servissen coma dormitòri e non i a ua relacion ne visuau ne foncionau, tot e èster abitades en ua grana part.

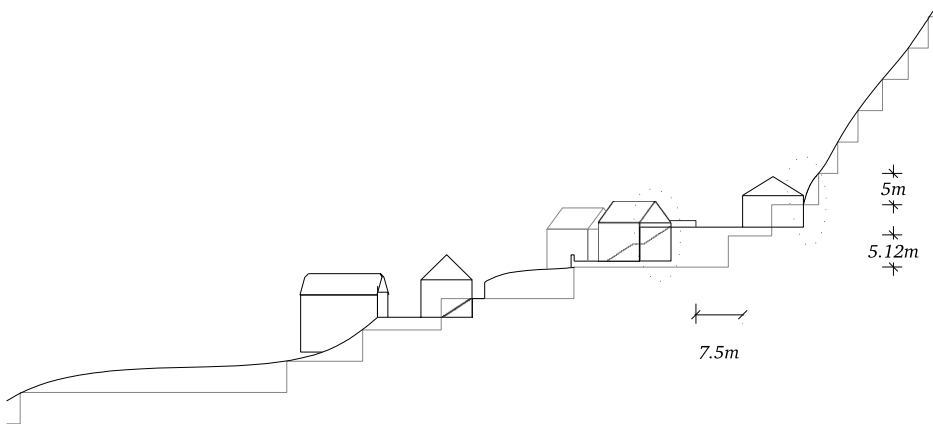
Aguesta manca de relacion visuau ven a arraitz deth viari interior, en aquest cas se hè damb ua direccionalitat estricta que trinque damb era tipologia que vedíem anteriorament.

n^o3

Ei ua forma d'urbanizar qu'ena Val se repetís, nomentada en "forma d'Auviatge", quan a ua forma recuelhuda en era madeisha, mès que saue era relacion damb eth pòble, e cònte de viuendes unifamilhars: cases.

Normaument se genère ua petita plaça en interior entorada de cases, e er accès se hè a compdar des vies deth pòble.

Fig 22. Seccion pera urbanizacion n^o2, diferéncia de còta.

Hònt: Diboish der autor.

Volumetria

n^o1

Era volumetria sage d'adaptar-se ara edificacion locau, mès tot e açò, era diferéncia ei clara. Sauve ua seccion d'uns 6 m de desnivèu, per tant es volums son grani e en bèri casi era façada principau hè 8 m, en tot qu'era segondària hè 4 m.

n^o2

En aquest cas era volumetria trinque damb eth pòble e se diferéncia dera rèsta. Se repècte era nautada des cases, mès era percepcion visuau deth conjunt se ve afectada pera volumetria individuau.

n^o3

Normaument aquestes urbanizacions son es que millor s'intègren volumetricament, pr'amor que non seguissen ua direccionalitat estricta. Non ei un carrèr rècte damb es dues bandes bastides, de manèra que se se tròbe laguens deth pòble, com ei eth cas, era volumetria demore contextualizada.

Impacte visuau

n^o1

Era percepcion visuau deth conjunt, en aquest cas, non afècte d'ua forma clara ath paisatge. Aquesta urbanizacion se tròbe en contèxte damb eth pòble, tot e òc que s'obsèrve eth pòble complèt, ei a díder des de dehòra e damb era visuau deth paisatge, era extension a creishut fòrça, mès en tot seguir era direccionalitat des vies originaus.

n^o2

Era volumetria trinque damb eth pòble e òc que se diferéncia dera rèsta. Aquesta linhalitat que comentauem anteriorament hè qu'aquest impacte sigue mès drastic.

n^o3

Er impacte visuau mès notable ei situat en interior deth pòble, que cònste de tres volums, enes quaus i a 6 viuendes per blòc. Era màger part abitades. Era situacion ei fòrça adequada ath contèxte en qué se tròbe. Per tant era afectacion ath paisatge non ei negativa, senon que li apòrte nauï punts de vista.

Densitat

n^o1

Per çò que tanh ara densitat, cònste de 9 cases, e dues d'aguestas includissen 4 pisi. Per tant, son ues 14 viuendes, era mitat d'aguestes son abitades temporaument, mentre qu'es autes non an crompador.

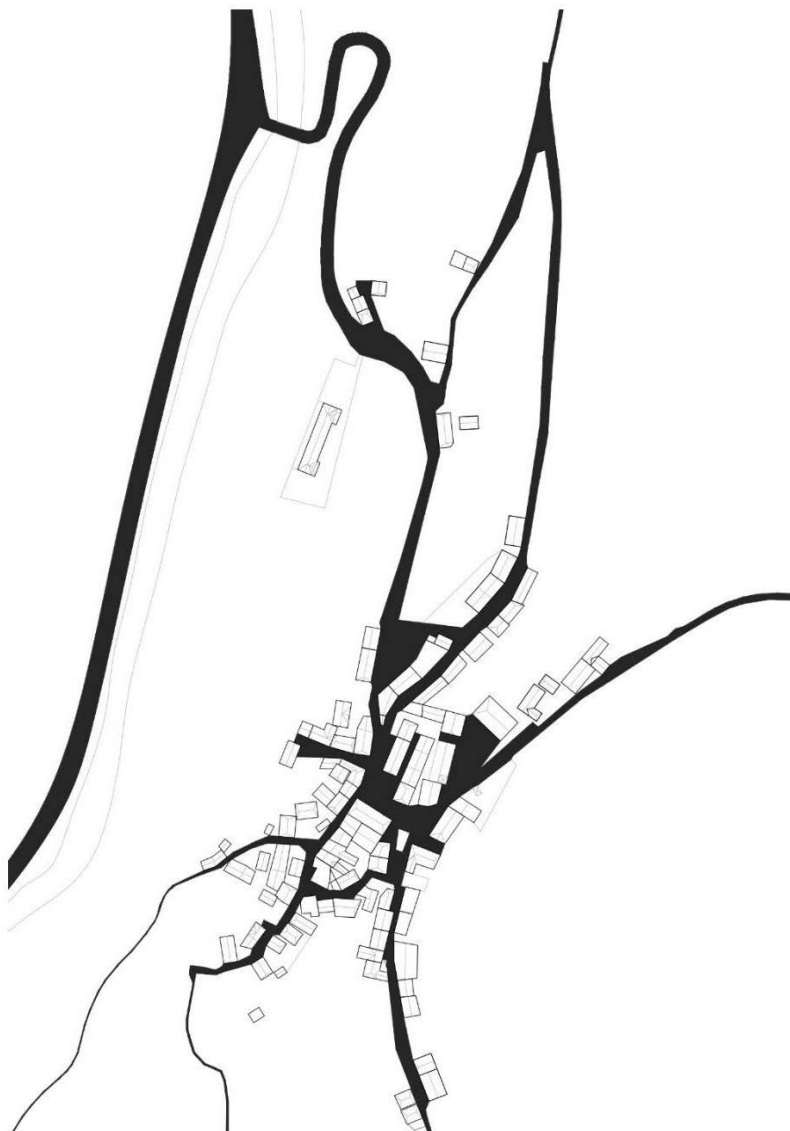
n^o2

Cònste de 20 viuendes distribusides en 9 volums, ua grana part damb ocupacion estacionau.

n^o3

Com ja auem dit, aguesta tipologia sage de simular era forma antica de hèr es bastiments, de manèra que cònste de cases unifamilhars.

Fig 23. Esquema viari, 1956, Es Bòrdes.

Hònt: Diboish der autor.

Fig 23. Esquema des naues urbanizacions, Es Bòrdes.

Fig 25. Poblacion d'Es Bòrdes, 1956.

Fig 26. Poblacion d'Es Bòrdes, actiuau.

Hònt: Diboish der autor.

4.3 Casau -Integrada

Casau qu'ei ua entitat municipau descentralizada deth municipi de Vielha e Mijaran. Eth 2019 auie ua poblacion de 68 abitants. Se place ena ribèra derarriu Nere, a 1103m de nautada, ennautit dessús dera ribèra quèrra dera Garona, per dessús des nuclèus de Gausac e de Vielha, dominant un ample panorama deth Naut e deth Miei Aran. Forme part deth Terçon de Castièro, amassa damb Escunhau, Casarilh, Betren, Vielha e Gausac. Se comunique per un camin dera carretèra de Lhèida ara Val peth tunèu de Vielha. Era connexion originau ère per Gausac. abans dera construccion dera carretèra nacionau, era relacion entre aguesti pòbles ère mes dirècta.

Consideram Casau coma pòble de Vessant, laguens d'aguesta categoria, de Còta, en contrapartida damb Gausac, que serie de Penent. S'estien de manèra orizontau pera montanha, en tot utilizar es camps nauti, com en cas de Montocorbau e Mont, ena montanha de deuant. Adaiguadi peth barranc de Comes, anticament i auie ua grana extension de camps, qu'actuaument encara i son, mès hè falta bestiar ja qu'eth bòsc baishe cada còp mès, aucupant antics camps e enlordint era visuau.

Era localizacion dera glèisa ei un tèma important entara màger part des pòbles. Normaument ei plaçada

ena part mès nauta, com ja auem vist en cas de Salardú o Unha, o Es Bòrdes, Benós e Begós. En cas de Casau, se situe ena part mès baisha deth pòble, semblant a Gausac, non forme part dera plaça deth pòble. Se situen aqui entà mantier era referéncia visuau entre es nuclèus vesins. Era superfícia deth pòble s'a mantengut establa pendent es ans, damb 10.965m^2 que contunhe dera madeisha forma. D'aguesta manèra es nau bastiments se considèren integradi, ja que seguissen es caracteristiques nomentades. Se pòden considerar laguens des limits deth pòble, en tot aucupar antiques parcèles, ja sigue reabilitant o damb construccion de naua planta.

Accès

Seguís exactament era forma originau des vies, era forma mès organica d'urbanizar un vilatge. Eth problèma apareish quan es carrèrs non pòden abarcar eth creishement. Quan açò passe, i a problèmes entà mantier es coches laguens deth pòble. Era majoria d'aguestes cases se hèn damb garatge, en un carrèr que non hè mès de 6 m d'ample.

Volumetria

Ei notabla era diferéncia entre çò que i auie e es naues bastisses. Basicament pera linealitat des naues viuendes, mès se manten era nautada, non era proporcion.

Es dues edificacions dera entrada deth pòble son totaument desproporcionades. Er òtel e er edifici deth

Conselh Generau d'Aran (Centre d'Empreses Innovadores), presenten ua ubicacion corrècta, mès era volumetria non a arren e veir damb eth contèxte en qué se tròben.

Impacte Visuau

I a ua grana afectacion visuau deth paistage pera desproporcion des bastisses.

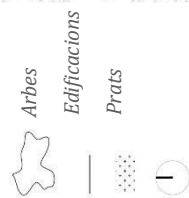
Es interiors, com ja auem dit, mantien era estructura deth pòble, tant era viària com era volumètrica, mès es bastisses plaçades ath principi deth pòble produsissen ua grana afectacion visuau.

Densitat

Era densitat se manten en creishement, moltes des naues bastisses non son abitades o son abitades temporaument.

Poblacion de Casau, 1956

Diboih der autor.

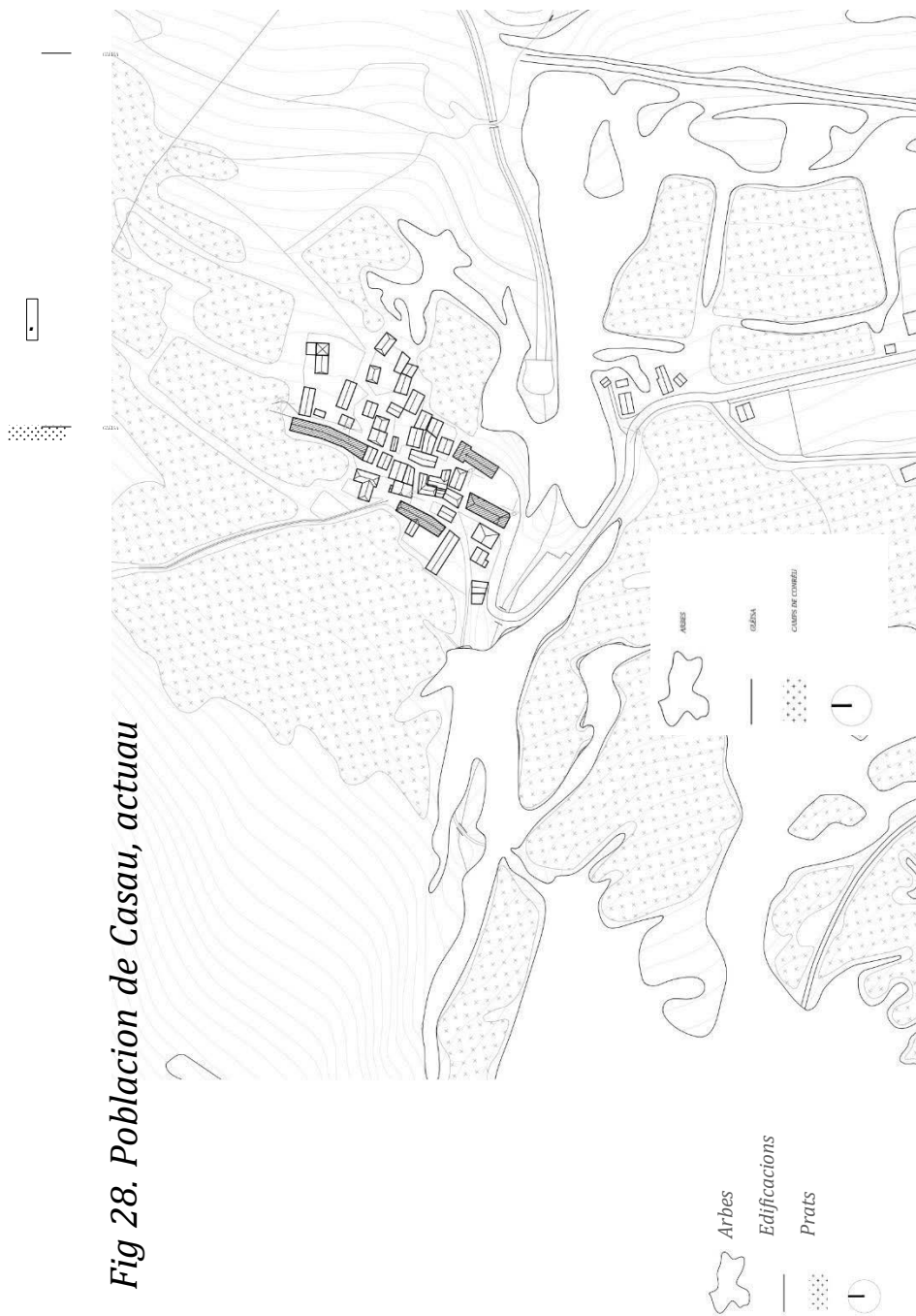

Fig 28. Poblacion de Casau, actuau

Diboish der autor.

4.4. Baqueira -Autonòm

Baqueira ei situat a 1500m de nautada, apertenent ath municipi de Salardú, as pès dera estacion d'esquí. Era prumèra que se hec ena Val se situèc en Baqueira 2000. En un prumèr moment sonque era estacion ère plaçada en aquera part dera Val, tot e que ja damb intencion de colonizar era part baisha dera montaha, acò que coneishem coma Baqueira 1500.

Mès entà deuant era estacion s'amplie cap a Beret, e en 2003 entara Val d'Àneu, damb eth pòrt dera Bonaigua. Es bastisses se concentren sustot ena Val d'Aran. Non i a cap de bastissa abitacionau relacionada damb Baqueira ena Val d'Àneu, com tanpòc en Beret.

Es prumèri edificis abitacionaus de Baqueira apareishen a miejans dera decada des 70, damb ua prumèra construccion de hotèls e blòcs d'abitatge.

Er usatge qu'an aguestes abitacions ei simplement de sason, de manèra qu'en iuèrn pòden abarcar enquia 887.000 esquiadors e esquiadores, una grana part estacionadi en Baqueira, mès tanben apòrten ua ocupacion deth 90% de mieja annau, e per tant ua situacion economica positiva entà tota era Val. Mès era ocupacion pendent er estiu ei nulla.

² *Baqueira: Toponim corresponent ath nuclèu de poblacion, apertenent a Salardú.*

³ *Baqueira: Nòm dera empresa que gestione era estacion d'esquí dera Val d'Aran.*

Aguest tipe de colonizacion non la classificaríem pas laguens des terminologies de Vessant o Ribèra, pr'amor qu'apareish en ua epòca mès modèrna, a estat planejat. Tot e situar-se entre dus arrius, era Garona e er arriu de Ruda, era distribucion e eth creishement resultant qu'a non seguís cap de caracteristica des qu'auem vist.

Era consideracion d'autonòma ven per aguesta arrason, apareish en un lòc a on abans non i auie cap de tipe d'ocupacion e eth creishement qu'a ei fòrça mès extens qu'es pòbles estudiadi.

A ua superfícia de 50.000m² e se situe ena carretèra deth Pòrt dera Bonaigua, a partir d'aciu se distribusissen es vies. Es prumères bastisses se placèren ena part dreita, en un plan artificialau a on se bastissen er Hotèl Montarto e es tres prumères tors de viuenda, Edifici Marimanha.

S'amplie aguesta zòna mentre se bastís era zòna de Tanau, que creish sus era vessant dera montanha.

Aguestes zònes an connexion dirècta damb era estacion a trauès des telecagires. Aguest hèt hè qu'es bastisses s'agen de situar en zònes a on era penent pòt èster dificila de mantier, e actuaument se ve que i a fòrça despreniments de tèrres.

Es zònes residenciaus se distribusissen pera montanha e es vies gessen dirèctament dera carretèra nacionau, que va tath pòrt dera Bonaigua. S'ac analisam en planta, vedem que se respècte aguesta distància de

qué parlàuem, aguesta omogeneïtat que seguissen es pòbles dera Val se manten tanben en cas de Baqueira.

A tres fases de creishement

Era prumèra ja l'auem comentada, era construccion ath pè de Baqueira. Era dusau fasa apareish damb Tanau, bastisses que se placen a còta, en tot seguir era carretèra cap a Beret, e era tresau fasa a començat a aucupar era Val de Ruda, qu'abans ère practicament vèrge. Sonque i auie bères bòrdes, e mès endeuant era mina a cèu dubèrt.

Impacte Visuau

Er impacte visuau ei significatiu. de Vielha estant se pòt veir eth creishement de Tanau, ua auta visuau qu'abans non existie e que modifique eth paisatge totaument. Era prumèra fasa de creishement ei era mès invasiua en quant a volumetria, mès non se percep de cap lòc dera Val.

Fig 29. Imatge de Baqueira, 1956.

Hònt: Fundacion Privada Musèu Etnologic dera Val d'Aran. F. Tur

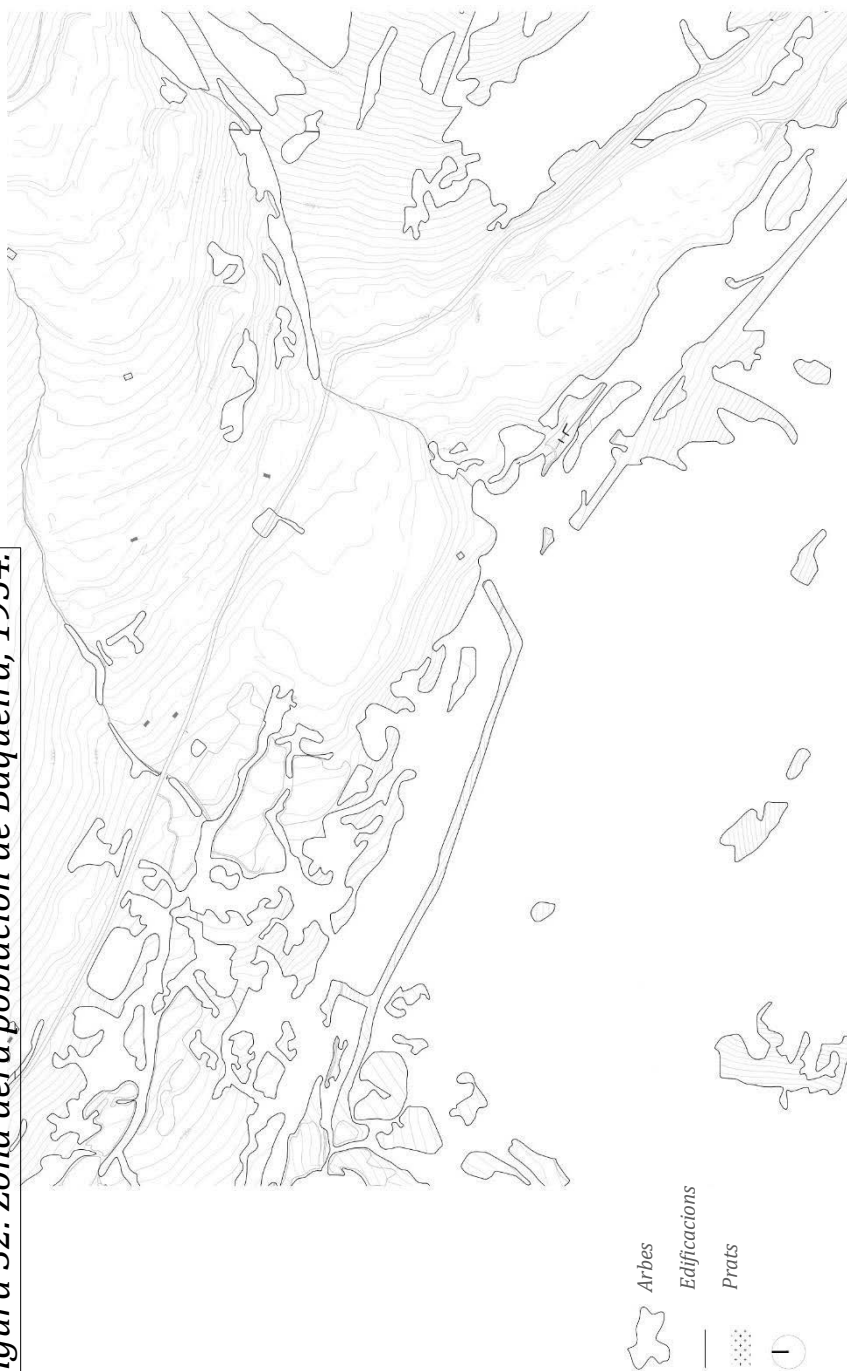
Fig 30. Imatge de Baqueira, 2014.

Hònt: Fundacion Privada Musèu Etnologic dera Val d'Aran. F. Tur.

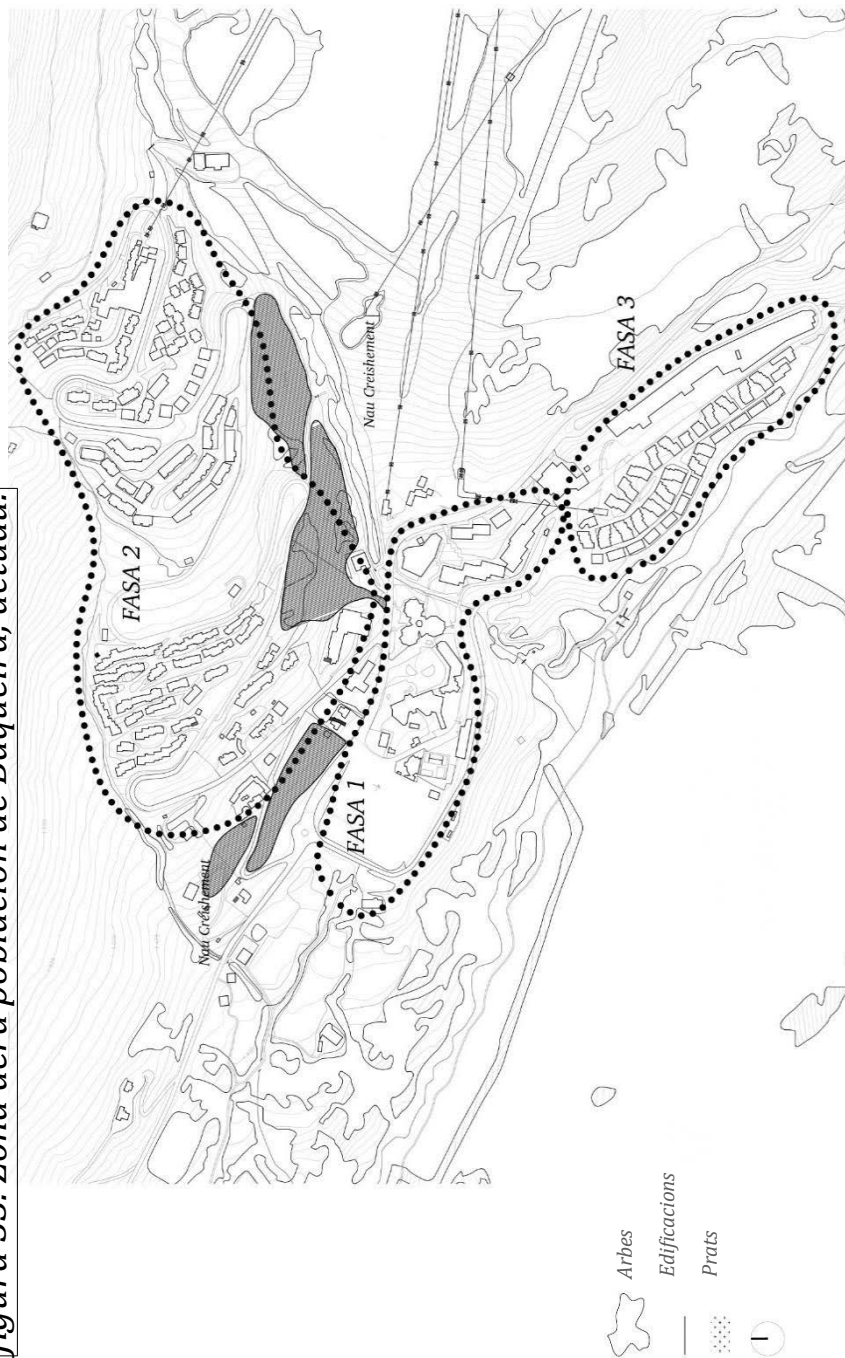

figura 32. Zòna dera poblacion de Baqueira, 1954.

Diboish der autor

figura 33. Zòna dera poblacion de Baqueira, actualu.

Diboish der autor

5 Conclusion

Es naues bastisses enes zònes ruraus son mès sensibles ath paisatge e ath contèxte raurau. Açò provòque que quinsevolh cambi, per minim que sigue, afècte ath conjunt.

Era comparason der abans e er ara provòque tristor, era simplesa e era claretat visuau que i auie deth paisatge, e veir com aqueres caracteristiques positives desapareishen pera deishadesa des prats; eth bòsc se minge part dera istòria dera Val.

Ena prumèra part deth trabalh s'a estudiat era istòria dera Val e com aguesta s'abitèc des deth principi.

Era distincion des localizacions des diferenti pòbles hè que cada un d'aguesti creishe d'ua forma diferenta, ei a díder, qu'era localizacion e era morfologia urbana van dera man. Es pòbles de Vessant se semblen entre eri, mantien carateristiques similares e d'outes que les apòrten identitat pròpria. Agust hèt se pòt exportar ara tipologia d'arriu. D'aguest hèt sorgissen es tèrmes de jerarquia e autarquia, que hèn era diferenciacion entre ua classe e ua auta.

Mo'n dam compde, prumèr, dera diuersitat de tamanhs que i a, afectant de manèra diferenta a cada pòble. Agust diferéncia d'escala que trobam aurie d'èster un factor a tier en compde en cada futur creishement, peth hèt de que cada pòble a ua situacion e ua relacion damb eth paisatge unica. Non semble que se tengue en compde, e s'abite dera madeisha forma un pòble damb 40 abitants qu'un de 2000.

Ei vertat qu'es pòbles que mès an creishut son es que trobam ena ribèra (Vielha, Les, Bossòst, Arties...) pera sua extension de terren, mès cau destacar era diferéncia que i a entre zònes intèrnes dera Val. I a ua grana diferéncia entre eth Naut Aran, un degradat que se va difuminant quan s'aluenhe de Baqueira. Vedem pòbles deth Naut Aran, com Tredòs, que creish a mesura qu'eth torisme va auançant, mentre qu'en Bausen non i a practicament cap de bastissa naua, e es que i a son integrades.

Aguest hèt provòque tanben que i age ua desproporcion economica importanta entre es diferents zònes administratives. Mentre qu'anticament aguesta diferéncia ère minima, actuaument se hè mès visibla pera aparicion deth torisme.

Era classificacion des urbanizacions a servit entà veir quines d'aguestes se poderien adaptar ath contèxte dera Val.

Era tipologia d'integrada ei era que melhor s'adapte a toti es pòbles, aucupe er espaci o creish dera forma mès organica en tot adaptar-se ara morfologia deth pòble, seguint damb es vies preexistents, qu'ei un hèt important entara morfologia resultant.

Era intèrna, per ua auta part, consideram que se pòt adaptar ben, pòt aportar naues vies que trinquen es visuaus que i auie, valor que pòt èster positiu.

Mentre qu'era tipologia extèrna d'urbanizar ei era mès invasiua e era que mès modifique era percepcion deth

paisatge, tanpòc non podem assegurar qu'aguesta forma de creishement sigue tostemp negatiua, mès auent estudiat es casi dera Val, era majoria d'aguestes urbanizacions trinquen damb era tipologia de pòbles nomentada.

Reaument aguesta problematica qu'apareish a arraitz dera especulacion immobiliària, provòque que prolifèren mès es extèrnes; se permet d'edificar un prat sancer sense auer un periòde d'assimilacion. Aguestes cases simplement servissen de sason, e son es que mès impacte an pr'amor qu'an un creishement ràpid e descontrolat, com vedem damb eth cas de Casarilh.

Eth cas de Baqueira, autonòm, ei molt massiu, sustot es nauï creishements e Tanau. Era visuau demore totaument cambiada, e deth hons dera Val se percep aguesta bastissa.

Baqueira ei en ua situacion ben cercada entà bastí'i bastisses naues, construïr damb mès densitat sense auer de massificar es pòbles petits.

Es tipologies de creishement qu'auem vist non se pòden pas hèr en toti es pòbles, pera situacion geografica. I a pòbles a on eth creishement sonque pòt èster d'ua forma.

Era diuersitat de tamanhs, tanben aurie d'èster diuersitat en creishement, e non tostemp ei atau.

5.1. Ipotèsi de creishement

Eth resultat deth creishement qu'auem estudiat ei era conseqüència d'un augment d'edificacion sense un sentit estetic e sense pensar en impacte visuau que genère.

Era solucion non ei deishar de construir, senon que çò de primordiau ei era situacion d'aguesta naua bastissa. Tant era tipologia com era ubicacion des bastiments, mèrquen eth paisatge entàs proplèu ans, ei a díder, era importància d'aguesti dus factors ei força grana.

Era Val d'Aran, actuaument e a compdar de miejans deth 1900, s'a transformat en un producte toristic, era economia deth país ei basada en sector terciari.

Estant açò atau, consideram que non s'a mantengut aquest "producte" que vòlen véner: eth paisatge. De manèra qu'aportam ua ipotèsi de creishement, damb influència dera que s'elaborèc enes ans 70. Ua ipotèsi que permet era convivència entre eth torisme e era economia rurau, e que se base en diferenciar eth creishement per tipologia de pòble, tot e qu'eth concèpte se pòt extrapolar a toti es pòbles.

Se base en creishement omogenèu en anèths e non per taques. Aquesta forma d'urbanizar permeterie qu'eth pòble mantenguesse eth creishement originau, e sustot, s'evitarie eth creishement desproporcionat.

Era distància entre pòbles ei fòrça omogenèa pendent tot eth recorrut dera Val, enquia Baqueira.

Per tant, cau mantier aguesta visuau des nuclèus de poblacion separadi e evitar que se repetisque eth cas de Betren e Vielha damb d'alti pobles, com poderie èster eth cas de Escunhau e Casarilh, que se tot contunhe atau acabarà passant.

Damb era ipotèsi deth document "Val d'Aran. Contenido de un paisaje", vedem qu'aguestes taques van aucupant zònes a on eth pòble auie d'arribar, e eth concèpte aurie foncionat se s'auesse aplicat ena epòca. Actuaument, calerie tornar a includir aguestes taques laguens deth conjunt deth pòble.

Eth sistèma de anèths abarque aguestes taques en tot integrar-les damb eth nuclèu originau.

Era dificultat d'aguesta operacion ei qu'entà poder hè'c calerie qu'era administracion regulèsse d'ua forma estricta aguest creishement, en tot evitar es contruccions d'extension massiua. Entà poder bastir cau qu'es cases de naua planta venguen ja damb crompador e que s'abiten coma minim 6 mesi ar an.

Era naua edificacion anarie edificant-se per trams o epòques s'existisse ua regulacion particulara der IBI. S'auem un prat de 5000 m², per exemple, se començarie bastint 2000 m², e quan eth pòble auesse assimilat aguest creishement, se harie era rèsta.

D'aguesta manèra eh nuclèu originau anarie adaptant-se ath cambi a mesura qu'aguestes cases s'anèssen aumplint.

Tanben permeterie que des dera administracion s'estudièssen es besonhs deth conjunt d'ua forma globau, e non per trams, coma se hè ara.

I a ua diferéncia d'interèssi entre es naues urbanizacions e eth pòble. Parlam sustot des urbanizacions Intèrnes, com eth cas d'Es Bòrdes, e es urbanizacions Extèrnes com Casarilh. Es integrades, com ja auem comentat, s'ajusten as besonhs e bens des pòbles.

Cau auer en compde qu'eth cas de Baqueira ei en ua posicion idonèa enta ua urbanizacion autonòma, mès eth cas dera fasa 2, Tanau, òc que genère un impacte important en paisatge. De manèra qu'incidirie en bastisses de naua planta ena zòna de Baqueira1500.

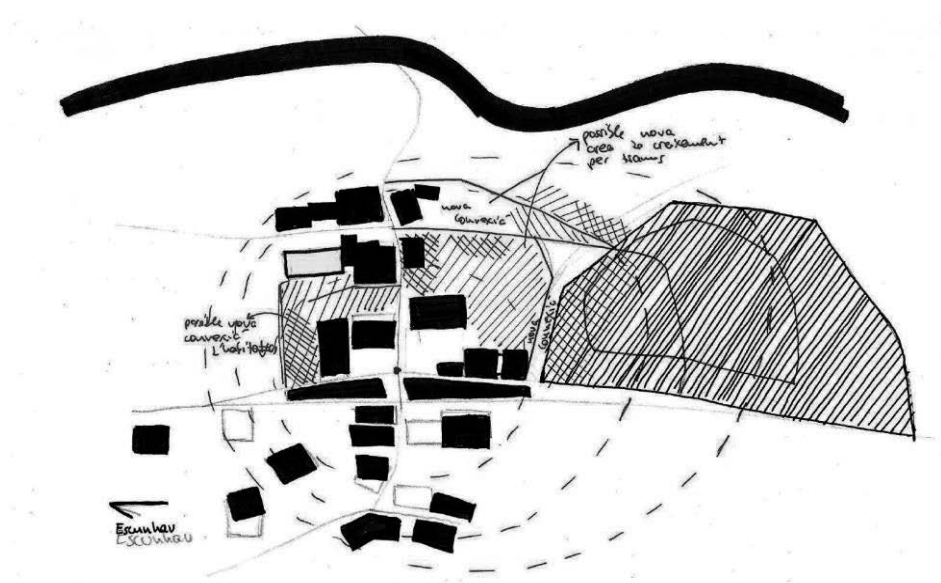
Era propòsta va destinada ara solucion dera problematica en Casarilh damb es factors ja comentadi. Era union damb era urbanizacion extèrna se hè a compdar des camins preexistents e damb era superposicion des anèths que se van aumplint enquiath punt que ja non se pogue bastir mès. En aquest punt s'auance tath següent anèth e atau enquià poder integrar era part extèrna. Depenent deth tamanh deth pòble, aquesti anèths son mès grani o mès petiti, en tot ajustar-les as besonhs, tant de poblacion com de magnitud.

figura 33. Projecte d'ipotèsi de creishement, Vielha

Hònt: Val d'Aran. Contenido de un paisaje.

figura 34. Projecte d'ipotèsi per anèths de creishement.

6 Imatges “in situ” des casi estudiadi *Fotografies “in situ”, Casarilh*

Fig. 35. Imatge panoràmica deth creishement de Casarilh.

*Fig. 36. Arbust amagant
era urbanizaciòn.*

*Fig. 37. Talh físic entre eth
pòble e era urbanizaciòn a
trauès d'un camin.*

Fig. 38. Barrament visuau a trauès dera vegetacion.

Fig. 39. Accès dera urbanizacion.

Fotografies "in situ", Casau.

Fig. 40. Imatge panoràmica damb es dues bastisses dera entrada.

Fig. 41. Accès dera edificacion integrada. Conflictè damb eth parcatge.

Fig. 42. Trobada dera urbanizaci-on damb eth limit deth pòble.

Urbanisme de Montanha

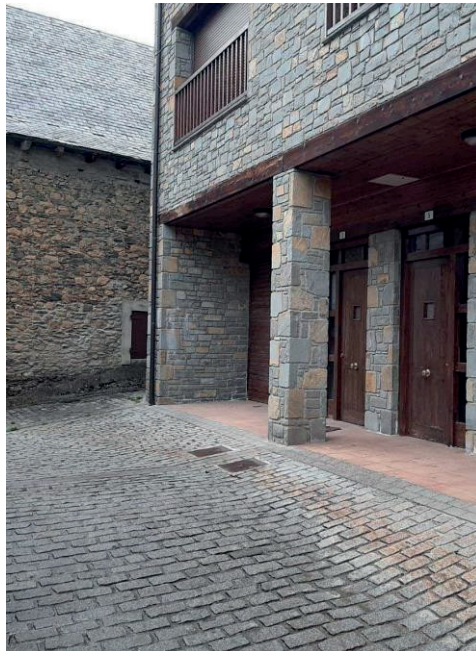
Fig. 43. Ostau de Casau

Fig. 44. Bastissa deth Conselh

Fig. 45. Accès as viuendes unifamilhars

Fotografies "in situ", Es Bòrdes.

F. 46. Urbanizacion n^o1, accés Fig. 47. Urbanizacion n^o1, volumetria

Fig. 48. Urbanizacion n^o1, viendes desabitades

Fig. 49. Urbanizacion n^o1, conflicte de penents

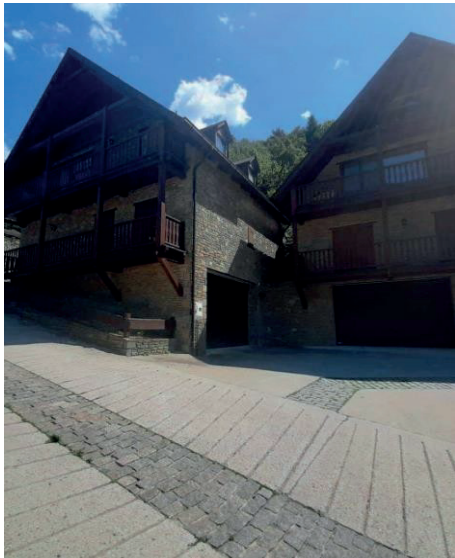

Fig. 50. Urbanizacion n^o2, linealitat

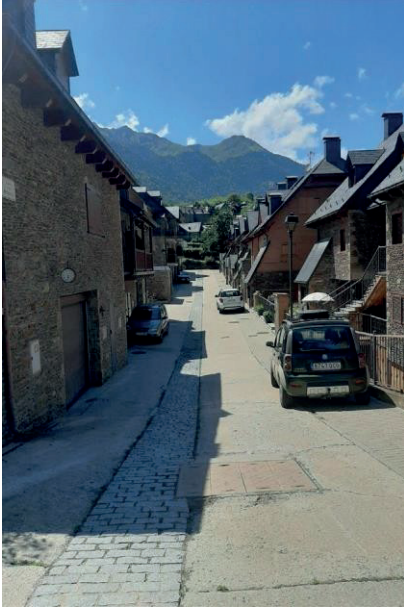

Fig. 51. Urbanizacion n^o2, talh

Fig. 52. Urbanizacion n^o3, tipologia d'accès

Fig. 53. Urbanizacion n^o3, plaça generada pes blòcs. Auviatge.

Fig. 54. Urbanizacion n^o2, volumetria damb parcatge.

Fig. 55. Urbanizacion n^o2, conflicte entre escola e viuedes

Fig. 56. Urbanizacion n^o3, plaça generada pes blòcs. Auiatge

Fig. 57. Urbanizacion n^o3, volumetria

Fotografies "in situ", Tanau e Baqueira

Fig. 58. Panoràmica de Tanau damb era relacìon de Baqueira

Fig. 59. Edificacions fasa 1, tipologia d'abitatges.

Fig 60. Relacìon fasa 1 damb era montanha, volumetria

Fig. 61. Relacion fasa 3 damb eth paisatge.

Fig. 62. Nau creishment.

Fig. 63. Massificacion de Tanau

7 Bibliografia

Libres

- MADOZ, Pascual (1845). *Era Val d'Aran. Edicions Araneses*
- CORTADELLAS, Xavier; PUJADÓ, Judit (2012). *Els pobles perduts del Pirineu català i aranès. Edicions Sidillà.*
- ENSEÑAT, Cristina; MADRID, Agustina; SALGUEIRO, Ròsa; SANTACRUZ, Lourdes.; VERGÉS, Frederic. *Istòria d'Aran n^o1. Edicion Conselh Generau d'Aran.*
- CASES, Angelina(2014). *Aran Istòria Grafica. Pagès edicions.*
- LÓPEZ, Francesc; MAJORAL, Roser (1982). *Vall d'Aran. Medi físic i transformació econòmica. Edicion Caixa d'estalvis de Catalunya.*
- DESEL, Carolina (2009). *Aran Clavis Regni. Era defensa d'un país. Edicion Musèu dera Val d'Aran.*
- SPENDER, Harold; LLEWELLYN, Hubert (2014). *Pels alts Pirineus. Edicions Garsineu.*
- DE ZAMORA, Francisco (2014). *Es responses dera Val d'Aranas qüestions de Francisco de Zamora. Edicions Garsineu.*

Articles e Publicacions

- DE LLAUDER, Lluís Maria (1921). *La Hormiga de Oro n^o12. Edicion Ilustracion Catolica.*
- COMELLAS, Lourdes; MONRÓS, Nuria (2005). *Anàlisi de l'evolució del paisatge a través de la fotografia. El paisatge de Vielha, 1962- 2002. Treballs de la societat Geogràfica de Catalunya, 59, 2005 (105-129).*
- ORTIZ DE ZEVALLOS, Augusto (1975). *Val d'Aran, Contenido de un paisaje. Edicion Col·legi d'Arquitectes de Balears i Catalunya.*
- ROS, Elisa (2010). *Coneixement del patrimoni artístic aranès a través de fotografies i documents dels primers turistes. Edicion Airau de Patrimòni Culturau deth Conselh Generau d'Aran.*
- RODRIGUEZ, Mònica (2015). *Croniques, Fenomèns naturaus en Aran. Edicion Musèu dera Val d'Aran.*

Ligams web

Institut Cartogràfic de Catalunya (2021). Hònt visitada de hereuèr enquia junh. <https://www.icgc.cat/>

Lòcs

Archiu Istoric der a Val d'Aran, 11 de Mai deth 2021.

8 Documentacion grafica

- figura 1. Eth perfil dera Val: seccion longitudinal ath long deth cors der arriu
- figura 2. Naut, Miei e Baish Aran
- figura 3. Rediboish deth document, “Aran en los Pirineos»
- figura 4. Quadre de profitament deth solèr
- figura 5. Morfología e clima
- figura 6. Seccions transversaus
- figura 7. Pòbles de Còta, Begós
- figura 8. Pòbles de Penent, Gausac
- figura 9. Pòbles de Ribèra, Bossòst
- figura 10. Pòbles de Confluència, Arties
- figura 11. Urbanizacion Extèrna, Gessa
- figura 12. Imatge de Mont, 1956
(hònt Institut Cartogràfic de Catalunya)
- figura 13. Imatge de Mont actuau, accés dera urbanizacion
(hònt Google Earth)
- figura 14. Urbanizacion Intèrna, Vilac
- figura 15. Urbanitzacion Integrada, Arres De Sus
- figura 16. Urbanizacion Autonòma, Baqueira
- figura 17. Diferenciacion entre eth pòble e eth nau creishement
- figura 18. Nau èish viari en contraposicion ar antic
- figura 19. Auçat de Casarilh, 1956 e actuau
- figura 20. Poblacion de Casarilh, 1956
- figura 21. Poblacion de Casarilh, actuau
- figura 22. Seccion per urbanizacion nº2, diferéncia de còta
- figura 23. Esquèma viari, 1956, Es Bòrdes
- figura 24. Esquèma des naues urbanizacions. Es Bòrdes
- figura 25. Poblacion d’Es Bòrdes, 1956
- figura 26. Poblacion d’Es Bòrdes, actuau
- figura 27. Poblacion de Casau, 1956
- figura 28. Poblacion de Casau, actuau
- figura 29. Imatge Baqueira, 1956 (hònt: *Fondacion Privada Musèu Etnologic*)
- figura 30. Imatge Baqueira, 2014 (hònt: *Fondacion Privada Musèu Etnologic*)
- figura 31. Zòna dera poblacion Baqueira, 1954
- figura 32. Zòna dera poblacion Baqueira, actuau
- figura 33. Projècte d’ipotèsi de creishement, Vielha 1975
(hònt: *Val d’Aran. Contenido de un paisaje*)
- figura 34. Ipotèsi de creishement per anèths de creishement

- figura 35. Imatge panoràmica deth creishement de Casarilh
- figura 36. Arbust amagant era urbanizaciòn
- figura 37. Talh físic entre eth pòble e era urbanizaciòn a trauès d'un camin
- figura 38. Barrament visuau dera urbanizaciòn a trauès dera vegetaciòn
- figura 39. Accès dera urbanizaciòn
- figura 40. Imatge panoràmica de Casau, damb es dues bastisses dera entrada
- figura 41. Accès dera bastissa integrada, conflicte damb eth parcatge
- figura 42. Trobada dera urbanizaciòn damb eth limit deth pòble
- figura 43. Ostau de Casau
- figura 44. Bastissa deth Conselh
- figura 45. Accès as viuendes unifamilhars
- figura 46. Urbanizaciòn n^o1, accés
- figura 47. Urbanizaciòn n^o1, volumetria
- figura 48. Urbanizaciòn n^o1, viuendes desabitades
- figura 49. Urbanizaciòn n^o1, conflicte de penents
- figura 50. Urbanizaciòn n^o2, linealitat
- figura 51. Urbanizaciòn n^o2, talh
- figura 52. Urbanizaciòn n^o3, tipologia d'accés
- figura 53. Urbanizaciòn n^o3, petita plaça generada pes blòcs, Auviatge
- figura 54. Urbanizaciòn n^o2, volumetria damb parcatge
- figura 55. Urbanizaciòn n^o2, conflicte entre escòla e viuendes
- figura 56. Urbanizaciòn n^o3, petita plaça generada pes blòcs, Auviatge
- figura 57. Urbanizaciòn n^o3, volumetria
- figura 58. Panoràmica de Tanau damb era relacion de Baqueira e era Val
- figura 59. Bastisses Fasa 1, tipologia d'auviatges
- figura 60. Relacion fasa 1 damb era montanha, volumetria
- figura 61. Relacion fasa 3 damb eth paisatge
- figura 62. Nau creishement
- figura 63. Massificaciòn de Tanau 1700

Diboishi e imatges "in situ" elaborades per autor deth treball.